

גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלְאוֹת מְתוֹרָתְךָ

נִפְלְאוֹת

שיעורי תורה והתוועדויות חסידיות
מהרב יצחק גינזבורג שליט"א

הרגישות היא היראה מלפגוע בזולת.
בעוד יראת חטא, הפחד מניתוק קשר האהבה, היא היראה מהתוצאה
של הפגיעה, הרגישות היא היראה מ**פעולת** הפגיעה עצמה.
ככל שהקשר עם הזולת טוב וחשוב יותר כך נדרשת רגישות גבוהה
יותר וזהירות מלפגוע, משום שהפגיעה איננה ענין אובייקטיבי
אלא פגיעה מכך שהפוגע לא היה רגיש דיו.
[מתוך השיעור "יראת הוי' היא אוצר"]

ויגש תשפ"ה

04 **תבין יראת ה'!**
נקודה מעובדת

להפוך את יראת ה' לפופולארית

05 **"יראת הוי' היא אוצרו"**
הקלטה להתוועדות חנוכה בצפת (ח"ב)

ששה גוונים של יראה

20 **"תורה שלמדתי באף"**
עמל התורה וריח של משיח

לימוד תורה בעמל ותיקון חוש הרוגז

26 **הסיפור החסידי**
התרופה לירידה רוחנית

רבי צבי בן הבעש"ט

28 **מענות ותשובות**
תשובות הרב לשואלים

ברכה למתגיסים לצבא, מיזם כלכלי
לטובת עם ישראל ומה עושים כשכבר
לא יודעים איך להשפיע

29 **פאָדור אַלעזר**
"ולא יכל יוסף להתאפק"

רזי יספר לנו על שטפונות בנגב וגם מה
גורים לצדיק לשבר את האפון שלו

העלון מופק ע"י עמותת

אוהבים להיות יהודים.

לקבלת השיעורים במייל

ולהצטרפות לצוות המפיצים:

itiel@pnimi.org.il

עריכה: אביב מויאל

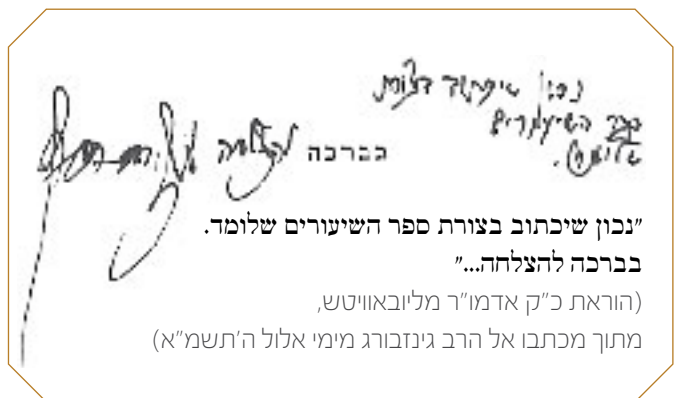
עיצוב: דעה אביחיל

מערכת: הרב יוסף פלאי,

בעד יעקבי ואיתיאל גלעדי

עריכת מקורות: ישראל כץ, מנחם-

זאב וינגורט, יוחאי אלימלך רווח

"נכון שיכתוב בצורת ספר השיעורים שלומד.

בברכה להצלחה..."

(הוראת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש,

מתוך מכתבו אל הרב גינזבורג מימי אלול ה'תשמ"א)

הקדמת המערכת

שבת שלום לכל בית ישראל די בכל אתר ואתר ובכללם לקוראי עלון **נפלאות**. לפניכם גליון **לשבת פרשת ויגש** – מלא בכל טוב כתמיד.

השבוע בגליון:

שני שיעורים בחלקו הראשון של הגליון – חלקו השני של השיעור ששודר בהתוועדות **חנוכה בצפת** ושיעור ערוך מרשימת הרב על **"תורה שלמדתי באף"**.

לכבוד **התוועדות חנוכה בעיה"ק צפת** [עליה ועל מהותה קראנו בגליון הקודם] הקליט הרב שיעור מיוחד שחלקו העיקרי מופיע כאן בגליון בשיעור הראשון – **"יראת הוי' היא אוצרו"**. זהו **לימוד מעמיק ביחס בין תורה ויראה**, מתוך סוגיא במסכת שבת, כשהפירוש המחודש לסוגיא פורש לפנינו **מניפה יפהפיה של גווי יראה שונים**. זו הזדמנות פז להתייחד מחדש עם היראה, שהיא **יסוד כל עבודת ה'**.

בשיעור השני – **"תורה שלמדתי באף"** – שנכתב במקורו כדברי **חיזוק לאווירת לימוד התורה** בישיבה קטנה, מעמיק הרב להתבונן במאמר חז"ל על **"תורה שלמדתי באף"**, ומתוך פירושי הפשט, על **חשיבות העמל והיגיעה בתורה**, נוגע ברבדים נוספים, עם **'הרגש חסידי'** של בקורת-עצמית ו'חוש ריח' של תורה. **שיעור חובה** לקראת החזרה ללימוד ב'זמן חורף' בישיבות.

ביום ראשון יחול **ה' טבת**, **'חג הספרים'** שייסד הרבי מליובאוויטש בדור האחרון, וזו הזדמנות פז **להעשיר את ארון הספרים** שלכם בספריו הנפלאים **של הרב** – ראו **מודעה בעמוד 31**.

שבת שלום ומבורך,

המערכת

סדר הלימוד לשבוע פרשת ויחי הבעל"ט:

נ"ך יומי – דברי הימים א' פרקים א"ז; משנה – בבא מציעא פרק ז.

נקודה

מעובדת מתוך שיעור

מול ה'.

מפתח להבנת היראה לבן דורנו הוא המושג רגישות, שהיא בעצם יראה מפגיעה אפשרית בזולת. אהבה היא התפרצות רגשית חמה, כח של קשר, קרבה והענקה לזולת, אך היא עלולה לעתים 'לבלוע' אותו, להתעלם מדקויות בתגובה שלו או 'לפספס' מקומות בהם מזיקים לו. היראה, שקצת 'תופסת מרחק', נותנת מרחב לזולת ומאפשרת להיות קשוב ורגיש לדקויות הרגש שלו, וכך היא משלימה ומאזנת את האהבה.

וביחס ליראת ה': יראת המלכות היא תשומת הלב למציאות ה', הבורא והמשגיח, המחיה והמנהיג. יראת חטא היא יראה מניתוק קשר האהבה שלנו עם ה', המתבטאת ברגישות לכל מה שיכול לפגום בקשר והופכת את כל דקדוקי ההלכה לגילויים של אהבה ושמחה. יראת עונש מתקנת היא הרגישות לעולם שסובב אותנו (החל מהגוף שה' הפקיד אותנו על שמירתו), הגורמת לחשש שההתנהגות שלנו תגרום לו נזק. יראת הרוממות ויראת הבשת הן הפועל היוצא של התבוננות ברוממות ה' ושפלות האדם – הרגישות הגבוהה ביותר לנוכחות ה' המאירה והאינסופית ומתוך כך לכל 'לכלוך' שלנו על גביה.

את הרגישות הזו מחדד הלימוד של כל חלקי התורה: סדר זרעים פותח בקבלת עול מלכות שמים ומחנך להיות אזרחים נאמנים במדינתו-עולמו של ה'. סדר מועד הופך לחגיגה כל הזמנות לדקדוקי מצוות מיוחדים. סדר נשים מלמד את הרגישות הנשית והזהירות מפגיעה ברגשות. סדר נזיקין מדריך כיצד להשמר מכל נזק-עונש לעולם. סדר קדשים מאיר את קדושת רוממות ה' וסדר טהרות, המחדד את הרגישות לכל שמץ טומאה, מקנה בושה קיומית שהיא סימן-טהרה היהודי.

תבין יראה ה'!

חז"ל אומרים ש"לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו" ו"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד".

בעולם בו אנו חיים היום היראה פחות 'פופולארית' ויש שאיפה לעבודת ה' מתוך אהבה. שאיפה זו שואבת השראה מהחסד, האהבה וההמתקה של החסידות. החסידות מדגישה את אהבת ה' – אהבתו אלינו ואהבתנו אליו – את אהבת התורה וכמובן את אהבת ישראל, ולומדיה נחשפים לגווני אהבה רבים והתבוננויות שונות המעוררות אותה. עם זאת, מלמדת החסידות, אהבה אמתית ושלמה חייבת לכלול גם יראה, יש ביראה איכויות יסודיות שאין גם באהבה ודווקא היא "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" (ו"לימוד התורה ביראת שמים" הוא יסוד הישיבות החסידיות). לכן, כשם שמעמיקים באהבה לגוניה ומנסים לרכוש אותה בעבודה שבלב, כך יש להעמיק ביראה ולבסס אותה בנפש – "אם תִּבְקֶשֶׁנָּה כִּכְסֵּף וְכַמְטְמוֹנִים תִּחְפְּשֶׁנָּה. אִזּוּ תִּבְנֶין יִרְאַת הוִי' וְיָדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא".

ואכן, ליראה גוונים רבים: יראת העונש, שנראית כמעט זרה בעין החסידית; יראת המלכות, שהיא היראה היסודית מפני ה'; יראת חטא, המפעמת בתוך ההקפדה הדקדקנית על כל ההידורים והחומרות במצוות עשה ולא-תעשה; יראת רוממות ויראת בשת, שהן בעצם פנים שונות של היראה העליונה, בה האדם בטל במציאות

שיעור

הקלטה להתוועדות חנוכה בצפת (ח"ב)

"יראת הוי' היא אוצר"

קיצור מהלך השיעור

אחת ההוראות-למעשה מהתוועדות י"ט כסלו המשמחת והמרוממת היתה קיום **התוועדיות מיוחדות בחגי ישראל בעריי הקדש המקבילות לחגים לפי הספירות**, החל מהתוועדות חנוכה בעיר צפת – שניהם מכוונים כנגד ספירת ה**נצח**. לכבוד ההתוועדות הזו הקליט הרב שיעור מיוחד, על הסוגיא של **תורה ויראת שמים** במסכת שבת, מתוך הקישור של לשון חז"ל **"צפית לישועה"** לעיר הקדש **צפת** (קישור שהובלט יותר בהתוועדות שהתקיימה בצפת ופחות בגרסה המודפסת של השיעור). ב**פרק א** נלמדת הסוגיא, על שתי הדרשות שבה לפסוק **"והיה אמונת עתיך"**, עם ביאורים והרחבות (וגם הצעה לתירוץ מחודש לקושית התוספות). ב**פרק ב** החידוש העיקרי של השיעור – העמקה ב**ששה גוונים של יראה** (והסבר כיצד הם רמוזים בסוגיא). זהו שיעור יסודי כדי לקיים "אז תבין יראת הוי'" – **להעמיק ביראה, שהיא הבסיס לכל עבודת ה'**, לימוד התורה וקיום המצוות.

א. תורה ויראה

שאמרנו^ד שיש בין חג החנוכה (המכוון בין חגי השנה כנגד הנצח) והעיר צפת (המכוונת כנגד הנצח, "עומק רום"^ה). הפסוק מופיע בנבואת ישעיהו, בתוך הנבואות שלו על חזקיהו ונס הצלתו מסנחריב^ו.

נלמד היום סוגיא במסכת שבת^א, שדורשת את הפסוק **"וְהָיָה אֱמוּנַת עֲתִידָהּ חֶסֶן יְשׁוּעַת חֲכָמַת וְדַעַת יִרְאַת הוִי' הִיא אוֹצָרוֹ"**^ב. הסוגיא נמצאת לא הרבה אחרי הסוגיא של חנוכה^ג, החג בו אנחנו נמצאים, ונחבר אותה גם לקשר המיוחד

ד השלמה להתוועדות י"ט כסלו (נדפסה בנקודה המעובדת בגליון מקץ) השתא.

ה ספר יצירה פ"א מ"ה; פ"ע"ח שער תפלות ר"ה פ"ז.
ו ראה מלבי"ם, מצוד"ד ורד"ק על ישעיה לג, א; מצוד"ד שם פסוק ב; מלבי"ם שם פסוק ג. נס הנצחון של חנוכה הוא נס מתוך הבטחון הפעיל, הזכיר, של החשמונאים (בטחון

נערך ע"י איתאל גלעדי. מוצאי כ"ה כסלו תשפ"ה – כפ"ח.

א שבת לג, א.

ב ישעיה לג, ו.

ג שבת כא, ב.

המפרש את שש המלים כנגד ששה סדרי משנה (כסדרם¹), כללות התורה שבעל פה²:

אמר ריש לקיש מאי דכתיב "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו'?"

"אמונת" זה סדר זרעים

רש"י מפרש שסומכים על אמונת עובד האדמה שהוא מפריש תרומות ומעשרות כהלכה (מה שנקרא היום אמניות) ותוספות מפרשים לפי הירושלמי "שמאמין בחי העולמים וזורע", הגרעין נרקב בקרקע אך הזורע מאמין בה' שמתוך כך תהיה צמיחה רבה.

"עתיך" זה סדר מועד

"עתיך" הם זמני האדם, מעגל השנה המשתנה, בו צריך לקיים את המצוות הנוגעות לזמנים – שבת ומועד. יש כאן גם רמז ל־כח העתים העוברים על האדם, שינויים־מצבים שונים, שהמשותף להם הוא שבכולם צריכים ללמוד תורה.

"חסן" זה סדר נשים

אחד מפירושי "חסן" בתנ"ך הוא נחלה־ירושה³, וכדי שה"חסן" לא יעבור לשרש אחר על האדם לשאת אשה ולהוליד ילדים־יורשים.

"ישועות" זה סדר נזיקין

חז"ל אומרים⁴ שמי שרוצה להיות חסיד יעסוק בנזיקין – הסדר המלמד את האדם להזהר מלהזיק לזולת בגופו או בממונו וממילא מלהתחייב בתשלום. מי שנוהר כדבעי מלהזיק לחברו מושיע את החבר וגם נושע בעצמו (בסוד "צדיק ונושע הוא"⁵) שנאמר על מלך המשיח.

"חכמת" זה סדר קדשים

כשרות הקדשים תלויה במחשבה הנכונה

ח בשונה מדרשות אחרות של חז"ל – ראה יל"ש תהלים רמז תרעד – הלומדות ששה סדרים אך לא כסדרם אצלנו. ט הפצת התורה שבעל פה היא גם הזכות המיוחדת של חזקיהו – ראה ספרי דברים ו, ז (וראה שיעור אור לז"ך תמוז תשע"ג בתחלתו).

י קהלת ב, ג'ח.

יא ראה תרגום אונקלוס על במדבר יח, כג'כד ועוד.

יב ב"ק ל, א.

יג זכריה ט, ט.

רוב המפרשים מחלקים באופנים שונים את

הדברים המנויים בפסוק בין הטובה עצמה למה שגורם לה או שומר עליה⁶, וחז"ל דורשים, בשתי דרשות שונות, את "אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת" כרצף אחד של ששה דברים, שמולו עומדת בפני עצמה יראת ה' (מתאים לחלוקת הפסוק לפי הטעמים).

ששה סדרי משנה

הדרשה הראשונה היא

של ריש לקיש – מחשובי

אמוראי ארץ ישראל

בדור הראשון, אביטיפוס של בעל־תשובה –

השייך לספירת הנצח) ואילו הצלת חזקיהו מסנחריב היא הדוגמה המובהקת לבטחון הסביל, הנקבי (השייך לספירת ההוד). כפי שאמר חזקיהו "אני אין בי כח... אני ישן על מטתי ואתה עושה" (פתיחתא דאיכה רבה פ"ל) – וראה באריכות **לב לדעת** מאמר "אמונה ובטחון" ביאור לפ"ב – כך שיש כאן 'השלמה' מסוימת, של "איהו בנצח" ו"איהי בהוד" (ע"ח שער הכללים פ"א. ובכ"מ), לסוגית חנוכה שקדמה בגמרא.

ז בת"י מתבאר הפסוק כפונה לה' ומשבח אותו על "אמונת עתיך" (שעמד בהבטחותיו בזמן) והיטיב ליראיו בתקיפות ("חסן"), פורקן ("ישועת"), חכמה ומדע ("חכמת ודעת"), ומבטיח שאוצרו הטוב של ה' שמור להם. ברש"י "אמונת עתיך" של האדם (קיומו את המצוות התלויות בארץ בזמן) גרמה שיזכה ל"חסן ישועות חכמת ודעת" (או שהאמונה בה' בעתים שעברו עליו והצפיה לישועה גרמו שיזכה ל"חסן... חכמת ודעת"), ובזכות היראה יפתח לו האוצר הטוב. בראב"ע "יראת הוי"ו" היא האוצר ל"חסן ישועות וגו'". הגר"א מסביר שכל מה שמניו בפסוק יש לה', חוץ מיראת שמים שאינה ברשותו של ה' – "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג, ב) – ולכן היא האוצר החביב אצלו (כלומר, היא הדבר שנשמר באוצרו). לפי הרד"ק (ובעקבותיו במצודות) "אמונת עתיך" היינו הקיום האמין והנצחי של "חסן ישועות", וזוכים לו על ידי "חכמת ודעת" ועל ידי "יראת הוי"ו" שהיא מבטחו של האדם (כמו אוצרו העומד לו בזמנים קשים). המלבי"ם מסביר שבזכות "אמונת עתיך", האמונה בה' בעתים הקשים, זוכים ל"חסן" ("הון חזק", במקום שלל אחר שאבד) של "חכמת ודעת" ואותו יש לשמור באוצר היראה.

מי שרוצה להיות

חסיד יעסוק

בנזיקין – הסדר

המלמד את

האדם להזהר

מלהזיק לזולת

בגופו או בממונו.

מי שנוהר כדבעי

מלהזיק לחברו

מושיע את החבר

וגם נושע בעצמו

אדמו"ר הזקן

אומר שמי שלא יכול לדעת בעל־פה את כל התורה ילמד לכל לראש את סדר קדשים, וגדולי ישראל – דוגמת החפץ־חיים – התמסרו ללימוד סדר קדשים כהכנה לגאולה

ואפילו הכי "יראת ה' היא אוצרו".

הסגולה המיוחדת, הדבר החביב ביותר על הקב"ה – גם יותר משה סדרי משנה – הוא יראת ה'. המפרשים מדגישים^כ שמובנה של יראת ה' כאן הוא קיום מצוות – היינו שהלימוד יהיה על מנת לעשות. תכלית הבריאה היא "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים"^{כא}, ולשם כך אי אפשר להסתפק בלימוד התורה (המועיל בעיקרו לנשמה, ופחות למציאות העולם התחתונה^{כב}) – צריך יראת ה' שתגרום לקיום הדברים במציאות בפועל ממש. יש שמדמים^{כג} את המבנה של ריש לקיש למנורת בית המקדש (בה התרחש נס השמן של חנוכה). ששה קנים, שלשה מימין ושלשה משמאל, כנגד ששה סדרי משנה (של "תורה אור"^{כד}) – המאירים כולם כנגד הנר האמצעי, "יראת ה' היא אוצרו", כאשר הכל צריך להבטל ולהכלל ביראת ה' ("נר מצוה", כנ"ל במשמעות היראה). מי שלומד תורה ללא יראת שמים – לימודו לא שווה כלום^{כה}.

בעת ההקרבה ובשמירה ממחשבות שיכולות לפגל או לפסול את הקרבן (לעתים אפילו בלא־מודע). לכן יש בסדר קדשים חכמה אלקית עמוקה ונבדלת מכל החכמות שבעולם, בסוד "קדש מלה בגרמיה"^{כז} (האמור על ספירת החכמה). אדמו"ר הזקן אומר^{כח} שמי שלא יכול לדעת בעל־פה את כל התורה ילמד לכל לראש את סדר קדשים, וגדולי ישראל – דוגמת החפץ־חיים – התמסרו ללימוד סדר קדשים כהכנה לגאולה.

"ודעת" זה סדר טהרות

הפסוק הוא בסדר עולה, ו"דעת" – המבטאת רגישות ותשומת־לב לזולת^{כט} – עמוקה מהחכמה^ל. מכל סדר טהרות יש תלמוד בבלי רק על מסכת נדה, מצות הטהרה העיקרית הנוהגת בזמן הזה, המאפשרת את הקיום כהלכה של "והאדם ידע את חוה אשתו"^{לא} – דעת במובן של התקשרות והתחברות, הדורשת טהרה^{לב}.

אחרי דרשת שש המלים כנגד ששה סדרי משנה מסיים ריש לקיש:

תכלית הבריאה היא "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים", ולשם כך אי אפשר להסתפק בלימוד התורה – צריך יראת ה' שתגרום לקיום הדברים במציאות בפועל ממש

כ ראה פרי צדיק פרשת החדש ט.

כא תנחומא נשא טז.

כב כמבואר באריכות בתניא פל"ז.

כג עיון יעקב על אתר ד"ה "ואפילו הכי".

כד משלי ו, כג.

כה בח"א של השיעור – שטרם נדפס – נתבאר שללא שלום־בית לא ניתן לעשות שליחות ולהפיץ תורה. ניתן לצייר בעיה בשלום בית גם כבעיה ביראת ה' – חסרון בקשר בין האיש ל"אשה יראת ה' היא תתהלל" (משלי לא, ל). מתוך הבטול של האיש כלפי אשתו והאשה כלפי בעלה הם נכללים לגמרי ביחד, "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד), לבשורה אחת, ומסוגלים להפיץ יחד את בשורת הגאולה.

יד זהר ח"ג צד, ב.

טו הלכות ת"ת פ"ב סי"א.

טז כשם שסדר נזיקין מלמד להזהר מלהזיק לזולת כך סדר טהרות מלמד להזהר מלהטמא ולטמא (וראה עוד לקמן על רגישויות־זהירויות ביחס לזולת), ושני הסדרים פותחים במסכת בת שלשים פרקים המתחלקת לשלש בבות של עשרה פרקים (ראה הון עשיר פתיחה למסכת בבא קמא; שיעור ט' חשון תשס"ז).

יז רש"י על אתר.

יח בראשית ד, א.

יט בנפש הטהרה היא שמחה (ראה תניא פכ"ו), לכן יחוד האיש והאשה בטהרה הוא מקור השמחה.

ריש לקיש נוקט

שהעיקר הוא
האשה היראה
ביחס לאיש
התורה – האיש
הוא האמצעי
והאשה היא
התכלית

כלומר, ביחס בין תורה
ליראה – משקלה של
היראה גובה.

במבנה הספירות,
כתוב בפירוש^כ שששה
סדרי משנה מכוונים
כנגד קצוות של נוקבא
דז"א (בחלוקה למורגש
ומוטבע, זמ"ן נק"ט),
כנגד הזכר, ויראה שייכת

במובהק למלכות הנוקבא, "אשה יראת הוי"כ^{כז}
(בחלוקה הזו סדר נזיקין הוא כנגד הנצח,
הספירה של חג החנוכה והעיר צפת, כנ"ל).

לפי זה, השאלה היא
בעצם האם העיקר הוא
האיש או האשה, כאשר
ריש לקיש נוקט שהעיקר
הוא האשה היראה ביחס
לאיש התורה^{כח} – האיש
הוא האמצעי והאשה היא
התכלית (אכן, האשה היא

גם הסבה לתורה – בניס תלמידי חכמים נולדים
וגדלים לאשה המתפללת עליהם בכלל, ובפרט
בהדלקת נרות שבת^{כט}). מי שאומר בהמשך
הסוגיא שה' ברא את העולם עבור היראה,
כדלקמן, אומר שה' 'התאהב' ב"אשה יראת
הוי"כ וברא עבורה את העולם.

שש שאלות

הדרשה הבאה של אותו פסוק היא של רבא
– האמורא החשוב ביותר להלכה בדור הרביעי

כו ראה הקדמת תקי"ז ה, א; טעמי המצות ואתחנן מצות
ת"ת; פ"ח שער הנהגת הלימוד פ"א. ועוד.

כז משלי ל, ל.

כח ולא בכדי לימוד התורה של ריש לקיש התחיל מתוך
ההבטחה שישא לאשה את אחותו של רבי יוחנן (ב"מ פד,
א) – המביא לקמן בשם רבי אלעזר את המימרא שאין
לקב"ה בעולמו אלא יראה – ודוק.

כט כאשר בהדלקת הנר פועלת האשה את הנר דלוק
לו על ראשו של העובר, בזמן בו "מלמדין אותו כל התורה
כולה" (ראה נדה ל, ב).

של אמוראי בבל – שדורש את הפסוק על סדרה
בת שש שאלות שנשאל האדם כשמכניסים אותו
לדין אחרי מאה ועשרים^ל:

אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו:
נשאת ונתת באמונה?

לפי רבא, השאלה הראשונה, כנגד "אמונת",
היא האם האדם קיים בעצמו "מדבר שקר
תרחק"^{לא} והיה כן, אמתי ונאמן בעסקיו.

קבעת עתים לתורה?

שאלת "עתין" היא האם האדם – העוסק
בדרך ארץ^{לב} (נושא ונותן באמונה) – קבע עתים
ללימוד תורה ביום ובלילה^{לג} (לכן נאמר "עתים"
לשון רבים^{לד}). גם כאן, "עתין" רומז לכל כח
העתים, כל מצבי החיים, שבכולם צריך האדם
לעסוק בתורה^{לה}.

עסקת בפריה ורביה?

שאלת "חסן", הנוגעת להעמדת בנים –
יורשים (כנ"ל), היא האם האדם התעסק – לא
באופן סתמי, אלא כעסק העיקרי ביותר בחייו^{לו}
– במצות פריה ורביה.

צפית לישועה?

שאלת "ישועת" הכי מתחברת כאן לפשט
– האם בכל רגע בחיים צפית לישועה?
המפרשים מסבירים^{לז} שגאולה יכולה להיות

ל עולה, אם כן, שבארץ ישראל עסקו יותר בעבודה
בעולם הזה ובבבל נתנו את הדעת גם על העולם הבא
(ראה אמרי במערבא שיטות הירושלמי והבבלי סעיף נח)
– בתלמוד ארץ ישראל מאירים מוחין דאבא, בסוד "היום
לעשותם" (דברים ז, יא), "כלם בחכמה עשית" (תהלים
קד, כד), ובתלמודה של בבל מוחין דאמא, שנקראת עולם
הבא (ע"ח שט"ו פ"ה ובכ"מ), ודוק.

לא שמות כג, ז.

לב רש"י על אתר. וראה שו"ע י"ד רמו בביאור הגר"א סק"ד.
לג יהושע א, ח (וראה ברמב"ם לקמן הערה לה ובשו"ע
בהערה הקודמת).

לד חדא"ג מהרש"א ד"ה "בשעה".

לה ראה רמב"ם הלכות ת"ת פ"א ה"ח (ובהקשר לסוגין
ראה ישועות משה פרשת כי תצא, הובא במדור 'כפתור
ופרח' במהדורת מתיבתא).

לו ראה ריש וסוף ד"ה "אריב"ל דבר זה" וסד"ה "אריב"ל
בכל יום" תרפ"ח; ד"ה "הסכת ושמע" תרצ"ג פ"ב ואילך.
ועוד (במשמעות הלשון "לעסוק בדברי תורה").

לז ראה שיטה להר"ן ד"ה "צפית".

הרצוי בתורה – כנודע שהיו גדולי ישראל רבים שהתנגדו לשיטת הפלפול שנהגה במשך מאות שנים בעם ישראל^{מא} – אך בכל אופן רואים את חשיבות הפלפול בתורה. הפלפול הוא ה'פלפל' שנותן טעם בלימוד, ובעזרתו מקיימים "בראתי יצר הרע – בראתי לו תורה תבלין"^{מב}.

יש המפרשים^{מג} "פלפלת" מלשון פלא – על ידי הפלפול זוכים להגיע ל"שכל מופלא"^{מח} (הנתיב הראשון ב"לב נתיבות חכמה, "נתיב לא ידעו עיט"^{מט}), כפי שאנו מתפללים "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"^{נא}.

הבנת דבר מתוך דבר?
השאלה האחרונה, שאלת "ודעת", היא על הבנת דבר מתוך דבר בלימוד. רש"י בחומש כותב^{נב} שהבנת דבר מתוך דבר

היא תבונה ודעת היא רוח הקדש, אך כאן בפסוק אין בינה, והדעת מתפרשת כהבנת דבר מתוך דבר^{נב}. המשנה אומרת "אם אין דעת אין בינה, אם אין בינה אין דעת"^{נג}. בחסידות מוסברים הביטויים הללו במשנה כשלבם שונים – כך "אם אין יראה אין חכמה, אם אין חכמה אין יראה" הוא התקדמות מיראה תתאה לחכמה ומחכמה ליראה עילאה^{נד}. גם כאן, יש שתי בחינות דעת (כרמוז בפסוק "אל דעות הוי"^{נה})

לתורה? האם קבע עתים מתאימים ללימודיו השונים (ראה בן יהודע ד"ה "ובאופן").
מה ראה גור אריה על דברים ו, ז.

מו קידושין ל, ב.
מז בניהו שם ד"ה "ואומרם".
מח הקדמת הראב"ד לספר יצירה; פרדס רמונים שער הנתיבות. ראה **מודעות טבעית** עמ' קלו.
מט ראה קהלת יעקב ערך 'נתיב'.
נ תהלים קיט, ח.
נא שמות לא, ג.
נב וראה חדא"ג למהרש"א ד"ה "בשעה".
נג אבות פ"ג מי"ז.
נד ראה תניא פכ"ג ופמ"ג.
נה שמואליא ב, ג.

תהליך, אבל ישועה היא מידית – "ישועת ה' כהרף עין"^{לח} – ולכן צריך לצפות. לא שתבוא גאולה בעתיד, אלא שתבוא ישועה עכשיו. הרבי מליובאוויטש הוא הדוגמה הכי מובהקת – בעצמו, וכפי שהוא תבע מכל אחד ואחת – לחיים של צפיה מתמדת לישועה

ברגע זה, ועשיה שכולה חדורה בצפיה הזו למשיח^{לט}. כתוב^מ שיש קשר בין המושג צפיה למושג צפוי – כאשר מצפים לישועה עושים איזה צפוי לישועה, לבוש שמאפשר לה לרדת למציאות ולהתממש ברגע הזה. האדם צריך לעסוק בתורה ובמצוות מתוך אמונה שבכך גופא הוא מצפה לישועה ומחיש אותה^{מא} (כלומר, להפוך את הצפיה הסבילה לצפיה פעילה, "מבצע

משיח")^{מב}. בכל מעשיו בהווה על האדם לצפות את השאלה שצפויה לו לאחר מאה ועשרים, ולראות שיכול לענות עליה בחיוב (בנביאים הנביא נקרא צופה, הרואה את הסכנה המתקרבת ומזהיר מפניה, ומי שלא שומע לו דמו בראשו^{מג}). לעניננו, שאלת "צפית לישועה" קשורה במיוחד לעיר צפת.

פלפלת בחכמה?

אחרי שאלת "קבעת עתים לתורה?", שנוגעת בעיקר למי שעוסק בדרך ארץ וצריך גם לקבוע עתים לתורה, מגיעות שאלות שנוגעות להעמקה בתורה^{מד}. צריך להבין מהו הפלפול

לח ראה חיבור יפה מהישועה לרב נסים גאון (מהדורת הירשברג, ירושלים תשי"ד) עמ' מז; סידור רס"ג דף נה. ובכ"מ.
לט ראה שיחת ש"פ שמיני מבה"ח וער"ח אייר תשנ"א סט"ו.

מ תהלות מנחם על תהלים ה, ד.
מא וראה בן יהודע ד"ה "עסקת" בביאור הראשון.
מב כדי להמשיך ישועה ברגע אחד צריך לעשות תשובה "בשעתה חדא וברגעא חדא" (זהר ח"א קכט, א. ראה ביאור הזהר בשיעור כ"א חשון תשע"ח) – כשאנחנו עושים תשובה ברגע אחד ה' ממשיך ישועה ברגע אחד.
מג יחזקאל ג, י"ד.
מד עבור יושב אהל תתפרש השאלה "קבעת עתים

נראה שאצל ריש

לקיש היראה
עצמה חשובה
מהתורה, כתכלית
בפני עצמה, ואילו
אצל רבא עם כל
חשיבות היראה
היא רק משמשת
כחומר משמר
("חומטון")

— דעת שהיא כח ריכוז והעמקה¹² ודעת שהיא דוח הקדש. בלי דעת במובן של ריכוז והתקשרות בדבר הנלמד אי אפשר להגיע להבנת דבר מתוך דבר של הבנה, ובלי הבנת דבר מתוך דבר — עד להבנת דבר גדול ונסתר מתוך דבר קטן וגלוי (המתפרש בחסידות על הבנת הסובב כל עלמין מתוך הממלא

כל עלמין¹³) — הלומד לא יזכה לעולם לדעת של רוח הקדש.

עד כאן שש השאלות שהאדם נשאל בדינו¹⁴,

נו ראה תניא פ"ג.

נד תו"א א, א.

נח בספר כבוד הבית (ד"ה "נשאת") פירש ששש השאלות הן על סדר חייו של האדם אחרי התבגרותו (לאחר שהקדיש את שנות הילדות והנערות ללימודי היסוד של מקרא, משנה וגמרא, כמפורש באבות פ"ה מכ"א): "למדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואחר כך ישא אשה" (סוטה מד, א), לכן קודם כל נשאל האדם אם נשא ונתן באמונה כשיצא למסחרו, ובד בבד הוא נשאל על קביעות עתים לתורה שהיה צריך להקפיד עליה גם בתקופה זו; אחר כך הוא נשאל אם נשא אשה כדי לעסוק בפריה ורביה — כאשר הדגש על העיסוק, מתוך מחשבה טובה להיות שותף לה' בהבאת נשמות לעולם, שהרי ההצלחה אינה תלויה באדם אלא בברכת שמים (והמהרש"א כתב כתב בחדא"ג כאן שבכלל העיסוק בפריה ורביה, בפרט אצל מי שלא יכול להוליד, גם העיסוק בשידוכים, ויש להוסיף גם העמדת תלמידים שהרי הם כבנים של רבם המובהק); על עיסוק זה גופא נשאל האדם האם צפה לישועה, היינו שכונן בעיסוק בפריה ורביה להבאת המשיח, שיבוא כאשר יכלו כל הנשמות שבגוף העליון (יבמות סב, א). בסוד החיבור המיוחד של "צפית ישועה" לעיה"ק צפת, העמק רום" בערי ישראל, מובן שדווקא בצפת הגבוהה יש "חוש" בגוף העליון ובנשמות שצריכות לכלות ממנו ולרדת למטה; לבסוף נשאל האדם שאלות הקשורות לסדר לימודו, כשיטת רבא "לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך יהגה, שנאמר 'הסכת ושמע ישראל', 'הס' ואחר כך 'כתת' (ברכות סג, ב), ופרש רש"י 'שתוק והאזן לשמועתך עד שתהא שגורה בפין ואף על פי שאינה מיושבת לך, ואחר כך כתתנה והקשה עליה מה שיש לך להקשות, ותרג' תרוצין עד שתתיישב לך" (בסדר של חש"מ למל, הכנעה: הבדלה: המתקה, שתוק: הקשה: תרג', ודוק) — אחרי לימוד התורה לגרסא נדרש האדם

אותן דורש רבא מחלקו הראשון של הפסוק.

תכלית היראה

לסיום דורש רבא את סיום הפסוק:

ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא ריש לקיש הסתפק בקביעה החיובית "ואפילו הכי 'יראת ה' היא אוצרו'", אבל רבא אומר בחיוב ובשלילה, "מכלל הן אתה שומע לאו"¹⁵, ומוסיף גם משל:

משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור חיטין לעלייה הלך והעלה לו. אמר לו עירבת לי בהן קב חומטון? אמר לו לאו. אמר לו מוטב אם לא העלית. תנא דבי רבי ישמעאל מערב אדם קב חומטון בכור של תבואה ואינו חושש.

כדי לשמור על החטים מותר ואפילו חובה לערב בהן קב חומטון, חומר משמר ("ארץ מלחה, ומשמרת את הפירות מהתליע"¹⁶), ולכן אין אונאה בכך שמוכרים כור תבואה שכולל בעצם קב חומטון (הקב הוא 1 חלקי 180 מהכור). באותו אופן, אומר רבא, משמשת יראת שמים (שצריכה להיות עם שפלות, מדת ארץ-אדמה) לשמר את לימוד התורה — ובלעדיה 'חבל' על כל התשובות החיוביות לשאלות הקודמות.

למרות הדמיון לדרשת ריש לקיש, נראה שאצל ריש לקיש היראה עצמה חשובה מהתורה, כתכלית בפני עצמה, ואילו אצל רבא עם כל חשיבות היראה היא רק משמשת כחומר משמר ("חומטון"¹⁷) לדברים שהזכרו קודם, שהם

לפלפל בחכמה (להקשות קושיות) ומתוך כך יזכה להבין דבר מתוך דבר ולדעת את סודות התורה (ומכאן משמע שהקושיא מהפסוק מביאה לתירוץ מהסוד, כדרכנו).

נט נדרים יא, א. ובכ"מ.

ס רש"י.

סא גם חסין וגם חומטון באים משער חט הרומז לחטא (ורמז: קב חומטון עולה יג פעמים חט). אם כן, לדרשת רבא "יראת הו'" שבפסוק היא יראת חטא (שלקמן יתבאר שהיא שייכת לגבורה, שרש בנין המלכות), השומרת מקלקול התורה והמצוות של האדם. יש לומר שלפי ריש לקיש "יראת הו'" שבפסוק היא היא יראה בדרגה גבוהה יותר — יראת הרוממות או יראת בשת — שהן בגדר תכלית (וראה לקמן ששתי היראות האלה מכוונות כנגד "חכמת ודעת", ש"יראת הו'" היא אוצרו" באה בהמשך ישיר להן, וראה בפירושי

רב יהודה אומר שה' ברא את העולם כדי שייראו מפניו (כאשר למדות חכמתו, ככינויו "שינא"ס), הוא מחשיב יותר את היראה) – ובסיום הסוגיא חולקים רבי סימון ורבי אלעזר האם עיקר הכבוד למישהו הוא בהיותו "דחיל חטאין" או "בר אוריין" (והסוגיא מסיימת בכך שרבי אלעזר הוא הוא שמעדיף את היראה, כמאמרו "אין לקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד", ויש תחושה שדבריו הם גם מסקנת הגמרא לסוגיא כולה)ס. התוספות מקשים על דברי רבא, לפיהם השאלה הראשונה בדינו של אדם היא "נשאת ונתת באמונה?", ממאמרו של רב המנונא "אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה"סח. התוספות עצמם מתרצים בשני אופנים – או שכל שש השאלות ה'פרטיות' של רבא באות לאחר שאלה כללית מקדימה על דברי תורהסט (מה שפחות מסתבר בפשט לשונו של רבא), או שאדם נשאל כסדר דברי רבא, אבל בהכרעת הדין, שכר ועונש, האדם נידון קודם כל על דברי תורהל. יש עוד תירוצים רבים ומגווניםטא מדוע שאלת "נשאת ונתת באמונה" היא הקדמה הכרחית לשאלת "קבעת עתים לתורה", ומכיון שכך היא חלק מתחלת דינו של אדם על דברי תורה.

סו ברכות לו, א ובריבוי מקומות. סז בילקוט פרשת עקב רמז תתנה הגרסה היא שהמחלוקת היא בין רבי לרבי אלעזר ברבי שמעון (אצלו גם למד רבי), ויש לומר שרבי, שיעוד חייו היה למנוע את שכחת התורה, מעדיף את התורה, בעוד רבי אלעזר סומך על הבטחת "כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים לא, כא), ס"ת יוחאי (ריש לקוי"מ), שבזכות אביו רבי שמעון בר יוחאי לא תשכח התורה, וממילא העיקר הוא להתמקד ביראה. סח קידושין מ, ב (ובתוספות שם); סנהדרין ז, א (ובתוספות שם).

סט מעין המסופר בסיפורי חסידים שלעתים האדם נשאל אם הוא זוכר משהו אחד שלמד בחייו – וזהו כבר דבר תורה שיכול להצילו (ואם לא הוא זקוק לתיקון גדול). ע תירוצי זה מתאים למובא לעיל הערה נח – סדר השאלות הוא כסדר חיי האדם ובסופו של דבר הדין הוא לפי חשיבותם. עא ראה הנלקט ב'ילקוט ביאורים' על אתר במהדורת מתיבתא.

התכליתסב (ואף אם יש מעלה ל"שומר" על הנשמה, דוגמת מקיפים דאמא השומרים את הז"אסג, הדי הנשמר הוא התכלית – השליה השומרת את הולד משמשת עד ללידה, ואחר כך היא נזרקת).

תורה ויראה

ואכן, כל המשך הסוגיאסד כאן דן ביחסים בין תורה ליראהסה, מה פנימי ממה ומה חשוב ממה, עם רצף של דימויים – רבה בר רב הונא מדמה את תורה ויראת שמים למפתחות פנימיים ומפתחות חיצוניים (כלומר, היראה חיצונית לתורה, אבל היא תנאי הכרחי); רבי ינאי מדמה אותן לשער הדירה ולדירה (כאשר התורה היא החיצונית, השער, והיראה היא הדירה עצמה);

הרד"ק, המצודות והמלבי"ם שהובאו לעיל הערה ז).

סב ובספר כבוד הבית (ד"ה "אמר") כתב שלדעת ריש לקיש בשביל הישועה בעולם הזה (מפלת סנחריב) נדרשת תורה ויראה, אך לפי דעת רבא די בזכות התורה, ולכן דרש את הפסוק על הדין בעולם הבא בו ודאי נדרשת גם יראה.

סג ראה מאמר ד"ה "הארץ היתה תהו" תקס"ח.

סד וזה לשון הסוגיא:

אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לזנבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עייל. מכריו רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עבד. אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר והאלהים עשה שייראו מלפניו. רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי חליף ואזיל רבי יעקב בר אחא אמר ליה חד לחבריה ניקן מקמיה דגבר דחיל חטאין הוא אמר לו אידיך ניקן מקמיה דגבר בר אוריין הוא אמר ליה אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא? תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר דגבר דחיל חטאין הוא דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ועתה ישראל מה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' וכתוב ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו' שכן בלשון יוני קורין לאחת הן תסתיים.

סה יציין שאפשר להתבונן בסוגיא גם ביחסים בין דרך ארץ ותורה ולהתבונן האם "דרך ארץ קדמה לתורה" (ויקרא רב ט, ג; תנא דבי אליהו רבה פ"א) – כפי שרואים גם בסדר השאלות בדרשת רבא – היינו קדימה במעלה (ראה אוה"ת בראשית ח"ג תקפג, א – הובא ונתבאר בספר לחיות עם הזמן בראשית עמ' מ) או קדימה של אמצעי חיצוני לתכלית פנימית (בדומה לאפשרויות השונות להבין את היחסים בין היראה והתורה, שבהן גופא אפשר לומר שיראה היא בגדר "דרך ארץ" ביחס לתורה), ודוק.

הכלל "אין

מחלוקת

במציאות" נוגע רק למציאות העולם הזה, אך בנוגע לעולם הבא, שעיקרו הוא מהות – ומסברא ניתן היה לחשוב אפילו שיש בו מסלולים שונים לאנשים שונים – יש מקום למחלוקת

משא ומתן באמונה, הנובע מיראת חטא – תלויה בשאלת-היסוד של הסוגיא, מה העיקר, תורה או יראה (מתוך הנחה שהכלל "אין מחלוקת במציאות"^{טו} נוגע רק למציאות העולם הזה, אך בנוגע לעולם הבא, שעיקרו הוא מהות – ומסברא ניתן היה לחשוב אפילו שיש בו מסלולים שונים לאנשים שונים – יש מקום למחלוקת). כנראה שלפי רב המנונא העיקר הוא התורה, ועליה נידון האדם בתחלה, ואילו רבא נמצא יותר קרוב ליראה – כחלק מרצף הדעות בסוגיא דנן, שמסתיימת ביראה, כנ"ל – ולכן אומר שסדר הדין הוא אחר ושאלת לימוד התורה היא רק השנייה.

ב. שש יראות

שש אמונות

בדרשת ריש לקיש שש המלים בפסוק הן ששה סדרי משנה – ששה חלקים של התורה. לפי מי שמחבר בין שתי הדרשות, על לימוד ששת החלקים הללו של התורה האדם עתיד להשאל בדינו. אמנם, יש מי שמפרש^{טז} את ששת הסדרים גופא על ששה עיקרי אמונה שודאי שהאדם נידון עליהם, משום "שמי שאינו מאמין בהם אינו בכלל יהודי" (אך גם האמונה בכל ששת העיקרים הללו אינה מספיקה, ואחריהם נזקק האדם גם ליראה^{טז}, המביאה לקיום תורה ומצוות בפועל, שהרי מצד האמונה בלבד יתכן גם ש"גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא"^{טז}, כידוע^{טז}):

"אמונת' זה סדר זרעים" היינו האמונה

רבים^{עב}, ובראשם הגר"א^{עג}, מחברים בין מאמרי ריש לקיש ורבא ואומרים שבעצם שש השאלות של רבא הן גופא הדיון על העיסוק בששה סדרי משנה – "נשאת ונתת באמונה" היינו בלימוד סדר זרעים (כדי לשאת ולתת באמונה יש צורך בידעה מסוימת בתורה, ובפרט נדרש סדר זרעים בשביל העבודה העיקרית בימי קדם, עבודת האדמה בארץ ישראל); "קבעת

עתים לתורה" בלימוד סדר מועד (כשה"עתים לתורה" המיוחדים הם מועדים בהם יש לעסוק בהלכות פסח בפסח וכו'^{טז}); "עסקת בפריה ורביה" בלימוד סדר נשים; "צפית לישועה" בלימוד סדר נזיקין (כאשר הדיין המציל – מושיע עשוק מיד עושקו פועל ישועה באתערותא דלתתא כסגולה לכך שה' יפעל ישועה באתערותא דלעילא); "פלפלת בחכמה" בלימוד סדר קדשים (עיסוק של המשיח, "פלא יועץ"^{עג},

הלומד כדי לבנות מקדש); "הבנת דבר מתוך דבר" בלימוד סדר טהרות.

אך אפשר גם לתרץ שהשאלה על מה ראשית דינו של אדם – על דברי תורה עצמם או על

גם האמונה

בכל העיקרים אינה מספיקה, ואחריהם נזקק האדם גם ליראה, המביאה לקיום תורה ומצוות בפועל

עו ראה רשב"א חולין צב, ב; חולין מב, א; שד"ח כללים מערכת המ"ק כלל קסד. ראה ירושלמי תרומות פ"ג ה"א. עז אורח ישרים ד"ה "אמר".

עז ורמז: ו"פ אמונה (העולה ברית, 612) ועוד יראה (216), היפוך הספרות (612) עולה 828, "צפנת פענח" (יוסף הצדיק, שומר הברית ובעל היראה, כפי שהעיד על עצמו "את האלהים אני ירא"), ד"פ אור (אור פו"א).

עז ברכות טג, ב (ע"פ גירסת העין יעקב).

פ דרך מצותין מצות האמנת אלקות פ"ב (מו, א).

עב ראה עטרת ישועה תולדות אות ו.

עג בספרו קול אליהו על אגדות הש"ס.

עד מגילה לב, א.

עה ישעיה ט, ה.

השביתה

ממעשה בשבת
ובמועדים באה
מתוך תודעת
השגחה פרטית,
שמערכת
את האדם
מהתערבות
במעשי ה'

"חסך" זה סדר נשים" היינו
האמונה בנצחיות הנשמה –
החל ממסכת יבמות, שמדגישה
את השארות הנפש והדאגה
שיהיה לה מקום בעולם, וכלה
בכללות הנושא של העמדת
בנים (ותלמידים) כדי להנציח
את האדם בעולם.

"ישועת" זה סדר נזיקין"
היינו האמונה במשיח – "צפית
לישועה" באופן הכי מפורש.
ארבעה אבות נזיקין הם סוד
ארבע המלכויות שמזיקות
לישראל (כאשר השם נזיקין
רומז לכך שאנו הניזוקין, ולא
המזיקין), וההעמקה בעיון
בנזיקין – המלמדת כיצד
למנוע את הנזק וכיצד להציל
עשוק מיד עושקו – מוציאה
אותנו מהשעבוד לאבות הניזוקין.
המחלוקת לגבי "מבעה"^{פז} –

האם הוא אדם, כפי שלומד
רב מהפסוק "אם תבעיון בעיו"^{פח}, או שן, כפי
שלומד שמואל מהפסוק "איך נחפשו עשו נבעו

פז ב"ק ג, ב. לפי רב נכללים באבות נזיקין אדם, שהוא
"מועד לעולם" (ב"ק פ"ב מ"ו), וגם קרן (כחלק מ"שור"),
שיכולה להיות תמה או מועדת, ואילו לפי שמואל הם
לא נכללים באבות הניזוקין, אלא רק הרגל (שור) והשן
(מבעה) שהזקן אינו מכון ו'מועד', ודוק. ועוד, לדעת רב
גופו של האדם הוא אב נזיקין כרכוש, והוא אחראי שלא
יזיק, בעוד לפי שמואל הגוף הוא האדם עצמו ולא ניתן
למנות אותו בין אבות הניזוקין שחוצה. דעת רב מתאימה
לעבודת הצדיקים, שאינם מזוהים עם גופם, כפי שכאשר
דאג הלל לצרכי גופו הוא אמר שהוא הולך "לגמול חסד
עם העלובה" (תניא פכ"ט ע"פ ויקרא רבה לד, ג), וכיצא
בכך עליו לשמור על גופו של יזיק כפי שהוא שומר על שור
נגח, ודעת שמואל שייכת לעבודת הבינונים, המזוהים עם
גופם (ראה תניא פכ"ט). הלכה כשמואל בדיני ממונות
(בכורות מט, ב) – שמחלוקת יסודית זו לגבי אבות נזיקין
היא מקור לגבי הרבה מחלוקות שלהם בדיני נזיקין – משום
ש"התורה על הרוב תדבר" (ע"פ מו"נ ח"ג פל"ד) וההלכה
היא כדעה השייכת לבינונים ולא רק לעבודת הצדיקים.

פח ישעיה כא, יב.

באחדות ה', שמתבטא בקריאת
שמע בה פותח הסדר (וכן כמה
ממצוות סדר זה דוגמת פאה
וכלאים, מבטאות את אמונת
היחוד).

"עתיך" זה סדר מועד" היינו
האמונה בחידוש העולם, עליו
מעידה שבת קדש – בה פותח
סדר מועד – כאשר כל המועדים
שבעקבותיה, זכר לנסים ולטובות
שעשה לנו ה', מעידים על
השגחת ה' (גם עצם השביתה
ממעשה בשבת ובמועדים באה
מתוך תודעת השגחה פרטית,
שמערכת את האדם מהתערבות
במעשי ה', כמסופר^{פז} על הבעל
שם טוב שהזהיר מהזות דבר או
קטיפת עלה וכיו"ב ללא סבה).
בחסידות מודגש^{פב} שיש להאמין
לא רק בחידוש העולם בבריאתו,
אלא בהתחדשות מתמדת,
"המחדש בטובו בכל יום תמיד

מעשה בראשית"^{פג} – האמונה ביחוד ה' היא
ב"אני הו' לא שנית"^{פד} והאמונה בהתחדשות
הבריאה היא אמונה בכך שה' מחדש-משנה
בכל רגע את מעשה בראשית (ובסגנון השגור
לאחרונה, אלו בחינות ה"חפצא" וה"גברא"
של הקב"ה, כביכול^{פה}). ההתחדשות התמידית
מתבטאת במעגל הזמן ופועלת התחדשות
ושינוי גם אצל האדם וגם בתורה שהוא לומד
(עד ל"תורה חדשה מאתי תצא"^{פו} של משיח).

פא ראה "למען ידעו... בנים יולדו" עמ' 208. לחיות עם הזמן
ויקרא עמ' ריב.

פב ראה אמונה ומודעות מאמר "עיקרי האמונה של פנימיות
התורה" עמ' רא.

פג ברכת "יוצר אור".

פד מלאכי ג, ו.

פה ראה גם שיעור אור ל"כ תשרי (נדפס בגליון נח) השתא.
ובכ"מ.

פו ויקרא רבה יג, ג (ע"פ ישעיה נא, ד).

כל הסוגיא

מבטאת את
ה'מתח' בין
החשיבות של
התורה ושל
היראה. אפשר
לפרש שכל ששת
הסדרים הם
בעצם מדרגות
שונות של יראה

מלך המשיח, המלך התשיעי שמושל בעולם כולו, מוסר את המלכות לה' יתברך, המלך העשירי^{צד}, ומתגלה כי "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים"^{צה}.

הכל יראה

בהשראת הפירוש שכל ששת סדרי משנה הם בעצם מדרגות שונות של אמונה, מתבקש להציג עוד פירוש. כמו שהוזכר, כל הסוגיא מבטאת את ה'מתח' בין החשיבות של התורה ושל היראה. הפשט של דרשת ריש לקיש הוא שכל מה שכתוב בפסוק הוא תורה, ששה סדרי משנה, ויש מפרשים שגם שש השאלות ששואלים את האדם בדינו מתייחסות בעצם גם הן לשה סדרי משנה (כנ"ל). באותו אופן, אפשר לפרש את הכל על הקוטב השני של הסוגיא – שכל ששת הסדרים הם בעצם מדרגות שונות של יראה (ובהתאמה, מן הסתם, גם כל שש השאלות נוגעות ליראה).

לפי הפירוש הזה, שסיום הפסוק, "יראת הוי' היא אוצרו", לא רק מכריע את הכף ביחס למפורט בחלקו הראשון, אלא מושווה למה שכתוב בו וכולל אותו. האוצר לא רק שומר את כל מה שנמצא בתוכו, כמו השליה את הולד, אלא מקיף וכולל אותו. אוצר הוא לשון צור, וכמו ש"צדור החיים"^צ אינו רק דבר שמקיף את החיים ושומר אותם, אלא הוא החיים עצמם, כך גם האוצר של היראה – "יראת הוי' לחיים"^{צא} – כולל את כל מה שבתוכו. היראה היא המניע הפנימי והחוט המחבר של כל ששת הדברים, שאפשר להותם כפרטים-גוונים שונים של יראה, וגם כל שש השאלות ששואלים את האדם בדינו, המקיפות את כל סדר חיי האדם^{צב}, עוסקות בעצם ביראת ה' שהיא עיקר החיים.

מצפניו^{פט} – רומזת למחלוקת האם הגאולה תלויה בעבודת האדם, בבקשה ותפלה ("תבעיון בעיו"), או שבבוא עת קץ יתבטל עשו והגאולה תבוא מאליה^צ. גם "הבער" רומז לחורבן בית המקדש ולבנינו מחדש, "כי אתה הוי' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה"^{צא}. המסכתות שבסוף הסדר רומזות לחזרת הסנהדרין בגאולה. "חכמת" זה סדר קדשים היינו האמונה שה' יודע מחשבות, דבר המתבטא בכוונה לשמה בקרבנות ובמחשבות המפגלות או הפוסלות (כנ"ל).

"ודעת" זה סדר טהרות היינו האמונה בתיקון השלם, בו יתקיים "ואת רוח הקטמאה אעביר מן הארץ"^{צב}. התיקון הזה בא אחרי ביאת המשיח, בתחית המתים (אותה זיהה לעתים הרבי

מליובאוויטש עם התקופה השנייה, הנסית, של ימות המשיח^{צג}, אך עכ"פ זהו שלב שבאין-ערוך לעצם ביאת המשיח והאמונה בה). בשלב זה

האוצר של היראה

– "יראת הוי'
לחיים" – כולל את
כל מה שבתוכו.
היראה היא המניע
הפנימי והחוט
המחבר

פט עובדיה א.ו.

צ לפי הסבר זה מחלוקת רב ושמואל היא על דרך מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע (סנהדרין צז, ב) האם הגאולה תלויה בתשובה או ש"חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו" (ישעיה נב, ג). כידוע, החסידות פוסקת כרבי יהושע – ראה **בעתה אחישנה** פ"ב הערה ב – שהגאולה תבוא בכל מקרה (אלא שהתשובה תזרז את הגאולה, שתהיה גאולת "אחישנה", ולא נצטרך להמתין לגאולת "בעתה"), כפי שהלכה כשמואל בנידון דנן, ודוק.

צא תפלת "נחם" של תשעה באב.

צב זכריה יג, ב.

צג ראה לקו"ש חכ"ז בחקתי א ס"ט.

צד פרקי דרבי אליעזר פ"ו.

צה ישעיה מד, ו.

צו שמואל"א כה, כט.

צז משלי יט, כג.

צח כנ"ל הערה נח.

ושני רמזים חשובים הנותנים לכך השראה: המלה **יראה** עצמה היא כפולה של שש – שש בחזקת שלש, כמדות לוחות הברית (ששה טפחים באורך, ברוחב ובעומק)^{צט}, שנתנו לנו במתן תורה "מפי הגבורה [בגימטריא **יראה**]"^ק, "באימה וביראה וברתת ובזיע"^{קא} – לכן מתבקש לומר שיש ששה גוונים של יראה (כאשר ו"פ **יראה** כבר עולה שש בחזקת ארבע, **לו** ברבוע, מספר שיש בו ריבוי רמזים^{קב}). ועוד, הביטוי "**צפית לישועה**" – בו התמקדנו, בהקשר של התוועדות חנוכה בצפת – עולה בעצמו **יראת שמים** (1001).

אם כן, יש כאן הזמנה 'לעשות סדר' במדרגות של היראה ולמצוא שש מדרגות המכוונות כנגד ששת הסדרים:

זרעים: יראת המלכות

היראה הבסיסית, יראה תתאה (המכוונת כנגד ה תתאה שבשם^{קא}), נקראת בחסידות "יראת המלכות". להבדיל מיראת הענש, שהיא היראה מהרצועה, יראת המלכות היא היראה מפני המלך עצמו (שבידיו להמית ולהחיות)^{קב}. על האדם לצייר לפניו את המלך, לקבל את עול

צט ב"ב יד, א. ובכ"מ.

ק מגילה לא, ב.

קא ברכות כב, א. ניתן היה להסביר שש יראות כששה שמות נרדפים של יראה (לדוגמה: אימה, יראה, רתת, זיע, מגור, פחד), אך הרמז שבפנים מכון לכך שכל המדרגות נקראות יראה, ודוק.

קב ראה **מעין גנים** ח"א מאמר "צום העשירי" הערה לו; **שבעים פני חן** פן יג הערה ט; **שעשועים יום יום** פרשת וירא ימים א"ב; שיעור ה' מנחם"אב תשע"ה הערה ז; שיעור אור לכ"ז כסלו תשע"ז; שמחת בית השואבה, מוצאי ט"ז תשרי תש"פ; שיעור מוצאי י"ב חשון תש"פ.

קג לקו"ת שה"ש מו, א.

קד ראה תניא אגה"ק טו.

מלכותו, ולהתיירא מהמצב ההפוך, בו הוא לא מקבל את עול המלכות וממילא אין לו 'תעודת זהות', אין לו קיום, במדינתו של המלך. כאשר מדובר במלך מלכי המלכים הקב"ה ה'מדינה' היא הבריאה כולה, כמובן.

היראה הזו שייכת ל"אמונת" זה סדר זרעים", הפותח בקריאת שמע, שענינה הוא קבלת עול מלכות שמים^{קה} (וכרמז הידוע^{קי} – "**שמע**" ר"ת **עול מלכות שמים**). קבלת עול מלכות שמים היא הקבלה להיות אזרח נאמן למלך – "אמונת" לשון נאמנות (כפירוש רש"י שהובא לעיל), המתבטאת ב"נשאת ונתת באמונה". הנאמנות הזו שייכת לכל סדר זרעים, הכולל את המצוות התלויות בארץ ישראל – ארץ המלכות, "פלטין של מלך"^{קד}, בה נכרת מלכות ה' והשגחתו הפרטית "מרשית השנה [ראש השנה, שעיקר העבודה בו הוא המלכת ה'] ועד אחרית שנה"^{קה}.

מועד: יראת חטא

בסיום הסוגיא דנן בעל היראה נקרא "דחיל חטאין" – ירא חטא. בחסידות מוסבר שיראת חטא היא גוון מיוחד של יראה – הכרה שהחטא גורם לפגם (חטא לשון חסרון^{קט}) וניתוק הקשר עם ה'^{קז}. זו בעצם יראה מניתוק קשר האהבה עם ה' – המוגדרת בספר התניא^{קיא} כיראה הכלולה באהבה – והיא הכנף המשלימה את ה"תרין גדפין", האהבה והיראה, בהן פורחת עבודת

קה ראה לדוגמה סהמ"צ לרמב"ם מ"ע ב.

קו אבודרהם דיני ק"ש.

קז ראה במדבר רבה יט, יג; תשב"ץ אות תקנט.

קח דברים יא, יב.

קט ראה מלכים"א, כא ובמפרשים שם.

קי לקו"ת שה"ש לו, ג.

קיא תניא פמ"ג.

הוא לא מקבל את עול המלכות וממילא אין לו 'תעודת זהות', אין לו קיום, במדינתו של המלך. כאשר מדובר במלך מלכי המלכים הקב"ה ה'מדינה' היא הבריאה כולה

יראת חטא^{קט}. בהמשך, בכל מועדי השנה יש מצוות מיוחדות שמעוררות אצל יראי-חטא זהירות יתרה – שמירה ממשוהו חמץ בפסח, עם כל ההידורים והחומרות, דקדוק בכשרות ארבעת המינים, יציאה ידי חובה בתקיעות שופר, במקרא מגילה ובהדלקת נרות חנוכה וכו' וכו'. המועדים במשך השנה מספקים הזדמנויות להשאר מתווחים בעבודת ה', ומגלים שעבור היהודי דווקא המתח הזה הוא מקור של שמחה. היהודי – באופן לא לגמרי שפוי... – שמח ו'חוגג' בכל הדקדוקים, החומרות וההידורים (ואפילו ה'נערווין' הנלווים אליהם).

נשים: רגישות

כפי שהוסבר פעמים רבות^{קיז}, המלה המתאימה במיוחד בדורנו ליראה היא רגישות. בעוד שאהבה יכולה 'לבלוע' את הזולת, או לתת לו בלי להתחשב באופן בו מתקבלים הדברים^{קיח}, היראה רגישה למציאותו הנפרדת של הזולת ולכך שהשפע מתיישב אצלו באופן טוב, מועיל ומשמח עבורו. התפרצות הרגש של הלב היא בעיקרה אהבה, אבל דקות רגשית ('הרגש') שייכת ליראה. רגישות היא דעת פנימית, המבינה היטב ללבו של הזולת (באופן של "מבין דבר מתוך דבר", ואפילו עם טפת "רוח הקדש", במושגים שהוזכרו לעיל), נענית לבקשותיו, וכמובן נוהרת מכל פגיעה בו.

כיראה, הרגישות היא היראה מלפגוע בזולת. בעוד יראת חטא, הפחד מניתוק קשר האהבה, היא היראה מהתוצאה של הפגיעה, ואילו הרגישות היא היראה מפעולת הפגיעה

החוצה, אלא עליו להזמין פנימה לרשות היחיד, סוד עולם האצילות. בשבת על כל יהודי להתעלות לשרשו בעולם האצילות, מקום האחדות האמתית, ומשם להשפיע לכל העולם כולו בכל הזמנים המשתנים של מעגל השנה (בסיוע האורות של שאר החגים, "מקראי קדש").

קטז וראה גם סיום ספר התניא בענין שמירת שבת בחיצוניות ובפנימיות.

קיד לדוגמה **עדן המדות** עמ' י. ובכ"מ.

קיח ראה **הנפש** פ"ט בתחילתו.

ה' לעילא^{קיב}. את הכנף הימנית, כנף האהבה המבטאת תשוקה להתקרב לה^{קיג}, משלימה מאזנת הכנף השמאלית, כנף היראה, כנף של יראת חטא החוששת מניתוק הקשר. היראה הפנימית הזו מתבטאת ביראת חטא במובנה הפשוט – חשש מעבירה וזהירות גדולה לצאת ידי חובה במצוות, מה שנקרא 'פרומקייט' (ומתבטא לפעמים אפילו ב'נערווין'...).

היראה הזו שייכת לסדר מועד. הסדר פותח במצות שבת, המצוה הראשונה והעיקרית של כל התורה^{קיד}, כאשר שמירת שבת כהלכתה, על כל פרטיה ודקדוקיה, היא כללות המצוות המעשיות^{קטו} וכללות תחושת

היראה הפנימית
הזו מתבטאת
ביראת חטא
במובנה הפשוט
- חשש מעבירה
וזהירות גדולה
לצאת ידי
חובה במצוות,
מה שנקרא
'פרומקייט'
(ומתבטא
לפעמים אפילו
ב'נערווין'...)

קיב תניא פט"ז.

קיג ראה **יין משמח** ח"א ש"ז בתורה "בושה, צניעות, תשוקה" (וש"נ) שבין שש כנפי השרפים ה"בשתיים יעופף" (ישעיה ו, ב) היינו התשוקה בנפש (בעוד "בשתיים יכסה פניו" היינו הבושה ו"בשתיים יכסה רגליו" היינו הצניעות), וראה עוד לקמן הערה קלח.

קיד שבת היא הדיבר הרביעי בעשרת הדברות, ונאמר בה "כאשר צוך" (דברים ה, יב) – בציוויו הקודם במרה (שמות טו, כה; סנהדרין נו, ב) – ראשית "קבלת עול מצוות" אחרי "קבלת עול מלכות שמים" בדברות שקדמו. משבת נמשך הדיבר החמישי, כבוד אב ואם, שגם בו נאמר "כאשר צוך" (דברים ה, טז) משום שנצטוונו עליו במרה ("כאשר צוך" נאמר דווקא בחזרת משה על עשה"ד בפרשת ואתחנן, ויש לומר שבפרשת יתרו חיות מתן תורה מפי הגבורה 'בטלה' את חיות הציווי במרה כ"שרגא בטיהרא").

קטו ירושלמי נדרים פ"ג ה"ט. בפרט עיקר שמירת השבת הוא שמירת הלא-תעשה שבה, כאשר כללות מצוות עשה היא מצות הצדקה. שבת עצמה היא הצדקה שה' עושה עמנו, כשהוא מענג לנו את השבת ומבטיח "לזו עלי ואני פורע" (ביצה טו, ב), וכמאמר חז"ל "שמש בשבת צדקה לעניים" (תענית ח, ב). ורמז: **שבת צדקה** עולה "אור של משיח" ("פיוצו מעינתין חוצה" וכו'). בשבת עצמה הדרך לקיים מצות צדקה היא הכנסת אורחים, כפי שרמז בתחלת מסכת שבת שאסור לבעל הבית להוציא אל העני

פגיעה איננה

ענין אובייקטיבי
אלא פגיעה מכך
שהפוגע לא היה
רגיש דיו אלי

הענש ומסבירים^{קכב} שהיא כלל לא שייכת לתחום הקדושה אלא רק לקליפת נגה, שהרי היא דאגת האדם לטובת עצמו (מתוך מודעות עצמית), ראוי להשתמש בה רק בלית ברירה,

כשאין עצה אחרת להמנע מעבירה. אמנם, בכל ספרי החסידות הכללית – כולל בספר פרי הארץ^{קכג} – לא מבטלים את יראת הענש, אלא אומרים שהיא היראה הבסיסית ממנה יש להתחיל לעבוד את ה'.

אפשר היה להסביר שאכן מדובר ביראת הענש השייכת לקליפת נגה, אלא שעליה יש לומר "וארח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום"^{קכד} – נגה שמתוכו מגיעים לתודעה אלקית. אבל, באופן עמוק יותר, יראת הענש אינה רק היראה של האדם שיענש, אלא גם יראה שלא יגרום במעשיו לענש שיזיק גם לזולת (והזולת שיש להזהר מלהזיק לו מתחיל כבר מגופו של האדם, "כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו ולא לביישו ולא לצערו בשום צער"^{קכה}). הרי כאשר אדם עושה עבירה אחת הוא יכול להכריע את כל העולם כולו לכף חובה^{קכו} ולהביא ענש לעולם. רבי נחמן אומר ש"אם אתה מאמין שיכולים לקלקל תאמין שיכולים לתקן"^{קכז}, והקלקול עלול לגעת לא רק באדם עצמו אלא לקלקל את הצבור כולו – ויש לחשוש ולהזהר מכך. יראת ענש שכזו איננה ענין אגואיסטי אלא ענין אלטרואיסטי מובהק. היראה הזו היא בעצם יראה מלהזיק, והיא שייכת כמובן לסדר נזיקין. על האדם להרגיש שהוא "מועד לעולם" ולרסן את ה'מזיק' שבתוכו,

קכב ראה לדוגמה ד"ה "שובה ישראל" תרנ"ט בתחילתו. קכג ראה לדוגמה פרי הארץ בשלח ד"ה "אז ישיר" פסקה המתחלת "והנה איתא במדרש"; תחלת פרשת נצבים; מכתבים, מכתב לו.

קכד משלי ד, יח.

קכה שו"ע אדה"ז חו"מ דיני נזקי גוף ונפש ודיניהם ד.

קכו קידושין מ, ב.

קכז לקומ"ת קיב.

עצמה. ככל שהקשר עם הזולת טוב וחשוב יותר כך נדרשת רגישות גבוהה יותר וזהירות מלפגוע, משום שהפגיעה איננה ענין אובייקטיבי אלא פגיעה מכך שהפוגע לא היה רגיש דיו אלי

(ובכך נבדלת יראה זו מהחשש להזיק, שיתבאר ביראה הבאה, העוסק בנזק אובייקטיבי).

הרגישות שייכת לסדר נשים, הסדר העוסק בקשר המתוקן בין איש לאשה, בו הכי נדרשת הרגישות בין בני הזוג. כך, חז"ל מזהירים מאד את האדם מאונאת אשתו, "שאונאתה קרובה ודמעתה מצויה"^{קכט} – האשה רגישה בטבעה^{קכ} ועל בעלה להתאים את עצמו ברגישותו אליה. מסתבר שה"חסך", העיסוק בפריה ורביה והעמדת דורות ישרים מבורכים, תכלית הקשר, קשור ליראה הזו – הפוריות תלויה ברגישות^{קכא}.

נזיקין: יראת הענש

יראה עיקרית נוספות שמוזכרת במקומות רבים היא יראת הענש. כפי שכבר נרמז, בהקשר של יראת המלכות, בחב"ד לא אוהבים את יראת

קכט ב"מ נט, א. וכפי שמרחיב אדמו"ר הזקן (שו"ע אדה"ז חו"מ דיני אונאה וגניבת דעת לב) בקטע שמומלץ לכל חתן לשנונו היטב (ראה גם **יין משמח** ח"ה בתורה "אנה לידו ושמתיו לך" – תיקון האונאה):

וצריך לזהר מאד באונאת אשתו שלא לצערה בדברים שמתוך שדמעתה מצויה פורענות אונאתה ממהר לבא ולעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בביתו של אדם אלא בשביל אשתו וכך אמרו חכמים לבני דורם כבוד את נשותיכם כדי שתתעשרו.

קכ רגישות האשה מתבטאת גם בהלכות נדה, כאשר מן התורה טומאת האשה תלויה בהרגשה (נדה נד, ב; רמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"ט ה"א). כשם שיש הרגשה גופנית כך יש הרגשה פנימית יותר, שהאשה מרגישה שעם כל אהבתה הנשמיתית לבעלה כעת 'לא מתאים לה' קשר גופני. מסכת נדה היא בסדר טהרות – שענינו יראת'בשת, כדלקמן – אך היא עומדת ביסוד הקשר בין האיש והאשה, כמובן (וראה **יין משמח** ח"ז [תשורה דאום, תשפ"ב] על מעלת הבושה בקשר בין בני הזוג).

קכא ורמז: פוריות עולה **שבת**, זמן עונת תלמידי חכמים להמשיך נשמות קדושות – "אשר פרו יתן בעתו" (תהלים א, ג; כתובות סב, ב).

תכלית הפלפול

האמתי היא
להרגיש את
ההפלאה
שבסוגיא,
שמשקפת את
הרוממות של נותן
התורה

שלא יגרום בחטאיו נזק
לזולתו (וגם לא לעצמו).

קדשים-טהרות: יראת הרוממות ויראת בשת

היראה העליונה, יראה
עילאה, נקראת לעתים
יראת הרוממות ולעתים
יראת-בשת. יש מקומות

בהם משמע שזו אותה יראה ממש^{קכ}, אך על
פי פשט מדובר על שתי חוויות-יראה שונות,
שני פנים של היראה העליונה:

יראת הרוממות היא הרגשת ההפלאה
והרוממות של ה', הגורמת ממילא לבטול
במציאות של האדם. הרוממות מתייחסת לה'
ואילו הבושה – "למען תהיה יראת הוי' על
פניכם לבלתי תחטאו"^{קכט}, "איזו היא יראה
שהיא על הפנים? הוי' אומר זו בושה"^{קל} –
מתייחסת לאדם (שהוא ירא-בשת). ההתבוננות
השלמה היא ברוממות אֵל ובשפלות האדם^{קלא},
כאשר הראשונה גורמת ליראת הרוממות והשנייה
ליראת בשת. בסגנון אחר, יראת הרוממות נוגעת
יותר ל'חפצא', ה' הנורא, ויראת בשת יותר
ל'גברא', האדם הירא (בסוד יחוד יראה-נורא
אודותיו לימד מורנו הבעל שם טוב^{קלב}).

הדימוי שלנו ליראת-בשת הוא שהאדם חווה
את עצמו כנקודה שחורה על סדין לבן ובוהק
– יראת הרוממות נובעת מהסתכלות על הסדין

ויראת בשת מהסתכלות על הנקודה השחורה,
שגורמת לחווית בושה עד כדי התאייתו (בטול
במציאות של יראה עילאה, כנ"ל).

יראת הרוממות שייכת לסדר קדשים. עצם
המושג קדש, "קדש מלה בגרמיה", מבטא
רוממות. גם שאלת "פלפלת בחכמה", המכוונת
כנגדו, היא מלשון הפלאה – תכלית הפלפול
האמתי היא להרגיש את ההפלאה שבסוגיא,
שמשקפת את הרוממות של נותן התורה.

יראת בשת שייכת לסדר טהרות. חווית
טומאה (הניגוד של הטהרה) גורמת לאדם בושה,
שעל כן חלק מכפרת המצורע היא "וטמא טמא
יקרא"^{קלג} – כשאומרים לאדם 'אתה טמא'
מביישים אותו^{קלד} (לעומת הקביעה 'אתה חול'
– הניגוד של קדש – שאין בה בושה). בטהרה
יש גם מובן של סימן טהרה^{קלה}, וסימן הטהרה
העיקרי של יהודים שעמדו רגלי אבותיהם בהר
סיני הוא היותם ביישנים^{קלי}. שאלת "הבנת
דבר מתוך דבר" (שכנגד סדר טהרות) מכוונת
את האדם להסתכל בראי ולהבין טוב-טוב את
פחיתותו. כפי שהוזכר, המסכת העיקרית מסדר
טהרות הנוהגת בזמן הזה היא מסכת נדה (שרק
עליה יש תלמוד בבלי) – טהרת האשה, שהיא
"כלה נאה וחסודה"^{קלז} ("חסודה" במובן של
בעלת-בושה).

קלג ויקרא יג, מה.

קלד וראה קדושת לוי ריש פרשת שלח שהבושה
בדחיית דבר כטמא או אסור גורמת לניצוץ שבו להתפשט
מגשמייתו ולהתקרב לקדושה.

קלה וראה לקו"ש ח"ב לפרשת ראה בחקירה האם סימני
הטהרה הם סימן (חיצוני) או סבה, וההכרעה שהסימן הוא
עצם הטהרה – וכן הוא בנוגע ליראת-בשת של עם ישראל,
ודוק.

קלו יבמות עט, א. שלשת סימני היהודים – גומלי חסדים,
ביישנים ורחמנים – מכוונים כנגד האבות אברהם-יצחק-
יעקב (ראה חדא"ג מהר"ל שם; נתיבות עולם נתיב הבושה
פ"א; תורת משה לרמ"א ר"פ עקב; פרי צדיק ויקהל אות
ג). הבושה, כמו העזות הטבעית אותה היא מחליפה (ראה
ביצה כה, ב), שייכת למדת היראה-הגבורה של יצחק
אבינו.

קלז כתובות יז, א.

קכח ראה לדוגמה תניא פ"ג: "נולדה ונתעוררה מדת יראת
הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבושש מגדולתו ית'
שאין לה סוף ותכלית וכו'".

קכט שמות כ, טז.

קל נדרים כ, א.

קלא שו"ע או"ח צח, א. ידוע שהיתה מחלוקת בין האחים
הקדושים מאיזו התבוננות יש להתחיל וממנה להגיע
לשניה (ראה באריכות שיעור ג' כסלו תשפ"א ו"ש"ג), והסדר
של קדשים-טהרות הוא כהכרעת הרב המגיד ממעזריטש
שבדורנו יש להתחיל מרוממות אֵל וממנה להגיע לשפלות
האדם, ודוק.

קלב כש"ט (קה"ת) אותיות צ"ד, קלה, קס, קסב, קסג.

המבנה הפנימי

שש המלים "אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת" מתחלקות לשלשה זוגות, שלשה ביטויים של שתי מלים קלח – "אמונת עתיך", "חסן ישועת" ו"חכמת ודעת" (ביטוי 'משונה', שיש בו ת שנראית כסמיכות במלה "חכמת" אבל אחר כך ו החיבור, אבל בכל אופן ברור שזהו צמד מושגים הבאים ביחד). בסדרי המשנה, זרעים-מועד הם זוג סדרים שאינם 'ישיבתיים', אבל הם נלמדים גם בזמן הזה; נשים-נזיקין הם הסדרים ה'ישיבתיים' בהם עיקר העיון בזמן הזה; וקדשים-טהרות הם זוג סדרים שנושאייהם כמעט לא נלמדים בזמן הזה.

הצמידים הללו בולטים במיוחד בהקבלה ליראות: יראת המלכות (שראשיתה קריאת שמע) ויראת החטא (המתבטאת בקיום בהידור של כל המצוות), שכנגד זרעים-מועד, הן צמד מובהק בסדר של "קבלו מלכותי ואחר כך קבלו גזרותי" קלט. הרגישות שלא לפגוע ברגש, שכנגד סדר נשים, ויראת הענש, שלא להזיק, שכנגד סדר נזיקין, גם הן צמד של פעולה

(הפגיעה הסובייקטיבית) ותוצאה (הפגיעה האובייקטיבית). יראת הרוממות ויראת בשת, כנגד קדשים-טהרות, הן במובהק שני צדדים של אותה יראה, יראה עילאה.

ובהקבלה לספירות: יראת הרוממות ויראת בשת – שני הגוונים ביראה עילאה – שייכות לספירת החכמה קמ (ושרשן בגבורה דעתיק המלוכשת במוחא סתימאה דאריך, מקור החכמה). הגבורה דז"א – סתם גבורה בסדר הספירות – היא יראת חטא (הגבורה-היראה עומדת מול החסד-האהבה, היא היראה מניתוק חבלי עבותות האהבה והכנף המאזנת-משלימה את כנף האהבה, כנ"ל). יראת המלכות שייכת לספירת המלכות, כמובן, ויראת הענש היא ירדת המלכות לעולמות התחתונים (כאשר נוכחות ה' עצמו נסתרת, ורואים רק את התוצאות של הנהגתו את המציאות בשכר וענש). הרגישות שייכת לספירת הדעת – ההרגש הפנימי מה באמת עלול לפגוע בזולת (שבלעדי, עם כל הרצון שלא לפגוע ולקלקל, בסוף האדם מוצא את עצמו מקלקל ומקולקל).

ולסיכום:

אמונת	זרעים	"נשאת ונתת באמונה?"	אמונה ביחוד ה'	יראת המלכות	מלכות
עתיך	מועד	"קבעת עתים לתורה?"	אמונה בבריאה והשגחה	יראת חטא	גבורה
חסן	נשים	"עסקת בפריה ורביה?"	אמונה בנצחיות הנפש	רגישות	דעת
ישועת	נזיקין	"צפית לישועה?"	אמונה במשיח	יראת ענש	ירידת המלכות
חכמת	קדשים	"פלפלת בחכמה?"	אמונה שה' יודע מחשבות	יראת רוממות	חכמה
ודעת	טהרות	"הבנת דבר מתוך דבר?"	אמונה בתיקון השלם	יראת בשת	חכמה

עד כאן. שתהיה התוועדות שמחה ופוריה בצפת עיר הקדש!

קלח תפלת "אנא בכח", שבראשי התיבות שלה רמוז שם מב, בנויה בשש מתוך שבע השורות שלה באותו אופן – משפט בן שש מילים המתחלק לזוגות (יוצא דופן הוא המשפט השני, שכנגד הגבורה, מתחלק לשני ביטויים של שלש מילים, "קבל רנת עמך, שגבנו טהרנו נורא") – מתאים לכך שלפי האריז"ל (ראה שער ההקדמות סב, ב) ההתבוננות לכל שורה בת שש מילים (או כל שם בן שש אותיות היוצא ממנה) היא בסוד "בשתיים יכסה פניו, בשתיים יכסה רגליו ובשתיים יעופף", ודוק. קלט ע"פ מכילתא יתרו ו.

קמ הבושה משתקפת גם בהוד, ענף הגבורה, בו יש חווית בושה של "איהי בהוד" – ההוד מודה לחכמה, ודוק.

שיעור

עמל התורה וריח של משיח

תורה שלמדתי באף

קיצור מהלך השיעור

שיעור זה התפתח מתוך דברי חיזוק שכתב הרב עבור תלמידי ישיבת 'דורשי יחודך', סביב דברי חז"ל על "תורה שלמדתי באף". מהפירושים בדרך הפשט, מלשון **חרון אף**, ממשיך הרב לדרוש את המושג אף **בפירושו השונים** ולהפיק מהם **יסודות בעבודת ה'**. בהשגחה פרטית, השיעור מתפרסם כעת בפתיחת חדש **טבת**, אליו שייך '**חוש הרוגז**' (לפי ספר יצירה), חרון־אף, **תיקון הכעס בקדושה**.

תלמדנו^ד, שאז על ידי היסורים מגיע לתוספת מעלה בקנין התורה, כמעלת התורה של רשב"י לאחר שהזדכך במערה^ה.

עמל התורה

אולם הפירוש הידוע ב"תורה שלמדתי באף" הוא כדברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה: אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן, ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא

על הפסוק בקהלת "אף חכמתי עמדה לי"^א נאמר במדרש^ב: אמר רבי חנינא בר פפא תורה שלמדתי באף נתקיימה לי. אמר ר' אחא על תורה שלמדתי במסמורין היא עמדה לי. ויש להתבונן בפירושים השונים במימרה זו, בדרך פרד"ס.

בפשטות נראה שפירוש "תורה שלמדתי באף" היינו בשעת יסורים ("חרון אף של מקום"), כדברי חז"ל^ג ש"יסורים של אהבה" הם יסורים שאין בהם בטול תורה, ועליהם נאמר "אשרי הגבר אשר תיסרגו יה ומתורתך

ד תהלים צד, יב.

ה כדברי רשב"י לרבי פינחס בן יאיר שראה את יסוריו "אשריך שראיתני בכך, שאלמלא לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך", שבת לג, ב.

ו פ"ג ה"ב. מובא גם בטור י"ד ס' רמז ובהלכות תלמוד תורה של אדמו"ר הזקן ד, ט.

נערך ע"י יוסף פלאי מרשימת הרב כסלו תשפ"ה.

א קהלת ב, ט.

ב ילקוט שמעוני קהלת תתקסח.

ג ברכות ה, א.

על עמל התורה נאמר "יששכר חמד גרם... ויט שכמו לסבול"^{יא}, לסבול עול תורה^{יב} הנקנית בעמל ויגיעה. וכן נצטוו הלויים בני קהת לשאת את הארון על שכמם, "בכתף ישאו"^{יג}, כי התורה היא עול על הצואר, ודווקא בלימוד הנעשה בדרך כזו של קבלת עול התורה מתקיימת (במיוחד בני לוי מורי התורה ובני יששכר "יודעי בינה לעתים"^{יד}, **לוי יששכר** = זה פעמים חכמה). אולם יש לדייק: על קיום המצוות נאמר "מצוות לא ליהנות ניתנו, אלא לעול על צואריהם נתנו"^{טו}, וגם לימוד תורה צריך להעשות מתוך קבלת עול, בעמל ויגיעה, אך באמת יש הפרש ביניהם שכן בלימוד התורה יש הנאה ממשית, והיא חלק ממצות הלימוד^{טז}, כלומר שעצם היגיעה בתורה מהנה מאד מאד! ובפנימיות, כאשר האדם ממית עצמו על דברי תורה הוא מגיע לדרגת "רישא דאין", מקור התענוג האלקי, וזוכה לטעום את התענוג בתורה שהיא "אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוון בכל עת באהבתה תשגה תמיד"^{יז}. ורמז בכל זה: **תורה שלמדתי באף נתקיימה בי** = 2105 = **ה** פעמים **ונח מצא חן בעיני הוי'**, הערך הממוצע של כל תיבה! "ונח מצא חן" ר"ת חכמה נסתרה, "בעיני הוי'" היינו באור תורת ה' שלמה. והנה שמו של נח מורה על כך שלמד מתוך מנוחת הנפש, ואין בזה סתירה כלל לעמל והיגיעה, יגיעת בשר ויגיעת נפש. אדרבה, מי שאינו נמצא

יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, אמרו חכמים דרך רמז 'זאת התורה אדם כי ימות באהל' אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים. וכן אמר שלמה בחכמתו 'התרפית ביום צרה צר כחכה', ועוד אמר 'אף חכמתי עמדה לי' חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי.

וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בפירוש המשנה "לפום צערא אגרא"^{יח} – "ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שנלמד בעמל ויגיעה ויראה מן המלמד אבל לימוד השעשוע והנחת לא יתקיים ולא יקבל בו תועלת..." 'אף חכמתי עמדה לי', חכמה שלמדתי באף עמדה לי. ולפיכך יצוו המלמד להטיל מורא על התלמידים ואמרו 'זרוק מרה בתלמידים'."

כלומר, "שלמדתי באף" היינו ביגיעה ומאמץ,

"יגעתי ומצאתי תאמין"^{יט}. "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל... ובתורה אתה עמל"^כ – יש כאן צער כפול: מיעוט התענוג הגשמי ועצם העמל בתורה, מלחמתה של תורה (והוא עיקר מה שהאדם 'ממית עצמו' בתורה). ובממד פנימי יותר, צער כפול של "יגיעת בשר ויגיעת נפש" (יגיעת בשר היא בטוש והכנעת הגוף על ידי הרהורי תשובה מעומקא דלבא, ויגיעת נפש היא עבודת ההתבוננות באלקות בהעמקת הדעת). ורמז לצער הכפול בלשון "בן הא הא

אומר **לפום צערא אגרא** = **צערא צערא. בן הא הא** אומר ר"ת **אהבה**, הכל מתוך אהבת התורה הכלולה מאהבת ה' ואהבת ישראל, שהרי התורה היא הביטוי לאהבת ה' את ישראל, "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו".

יגיעת בשר היא
בטוש והכנעת
הגוף על ידי
הרהורי תשובה
מעומקא דלבא,
ויגיעת נפש
היא עבודת
ההתבוננות
באלקות בהעמקת
הדעת

יא בראשית מט, יד"טו.

יב רש"י שם.

יג במדבר ז, ט.

יד דבה"א יב, לג.

טו רש"י ראש השנה כח, א.

טז כמבואר בהקדמת הספר אגלי טל, ע"י ש.

יז משלי ה, יט.

יח אבות פ"ה מכ"א.

יח מגילה ו, ב.

ט אבות פ"ו מ"ד.

י כלשון התניא פמ"ב.

כדרשת חז"ל "ומיץ אף יוציא דם", כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושותק זוכה להבחין בין דם טמא לדם טהור. 'ומיץ אפים יוציא ריב', כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושניה ושותק [אפים לשון רבים] זוכה להבחין בין דיני ממונות לדיני נפשות" (ה"מיץ" רומז לקיום מצוה "עד מצוי הנפש"כ).

יש לקשר בין פירוש זה לפירוש הראשון: שתיקת התלמיד בפני הרב הכועס היינו שהתלמיד ממית עצמו על התורה, שותק לכבוד הרב המלמדו תורה, וכן הרב המלמד מקיים "זרוק מרה בתלמידים"כד לתכלית זו (כדברי הרמב"ם לעיל). עם זאת, על הרב לקיים "לא הקפדן מלמד"כה (כשם שהתלמיד מקיים "לא הביישן למד" והוא מקשה בחיות כמבואר לעיל), וכמו שיתבאר לקמן בענין ארך אפים.

כעס התלמיד על עצמו

ובדרך פנימית יותר יש לפרש: "תורה שלמדתי באף" היינו מתוך מה שהאדם כועס על עצמו! מלבד ההוראה הכללית "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר 'רגזו ואל תחטאו'כז, והוא חוש הרגז הטוב (החוש של חדש טבת), הרי בנוגע ללימוד תורה האדם כועס על עצמו שאינו לומד תורה לשמה כראוי (וראה עוד לקמן בענין תורה לשמה), והרי אם היה לומד לשמה היו מגלים לו רזי תורה, ככתוב "כל העוסק בתורה לשמה... מגלין לו רזי תורה"כז (גילוי חכמה נסתרה, "ונח מצא חן בעיני ה' כנ"ל, תורה לשמה = נח-חן פעמים טוב).

אף עשיתי

בדרך החסידות, מבאר אדמו"ר הזקן

במנוחת הנפש לא מסוגל כלל להתיגע בתורה כדבעי, ודוק. גם בפשט, נח היה איש יגע ועמל, כמו עמלו הרב (שנים רבות) בבניית התיבה (ובפנימיות תיבת נח היינו תיבה-מלה של תורה ותפלה, נח עמל בהבנת כל תיבה של תורה ותפלה לעומקה כו', על מנת שהתיבה תכיל את כל החיות שבעולם, "והחיות רצוא ושוב"כ, החיות בתורה ובתפלה).

ויש שפירשו בדרך קצת אחרת: "תורה שלמדתי באף" היינו על ידי "הכח הרגזני", הקיים בדרך כלל בצעירותי, של שקלא וטריא בחידוד ופולפול התלמידיםכט. התלמיד חכם הצעיר נקרא "צורבא מרבנן", ועליו נאמר "האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא הוא דקא מרתחא ליה"כ, מתוך רוגז של 'רתיחת הדמים' בימי הנעורים. פירוש זה קרוב לפירוש הקודם של עמל ויגיעת התורה, שכן אותה חיות שיש לצורבא מרבנן היא המניעה אותו להתייגע בכל כוחו בתורה, וזהו "רגזו ואל תחטאו"כא, כי הרגז הזה מביא לידי ביטוי את יראת החטא שלו (הן בזהירות מכל חטא ופגם, והן בזהירות שלא להחטיא את נקודת האמת בלימוד התורה).

כעס הרב לטובת התלמיד

ופירוש נוסףכב: "שלמדתי באף" היינו שלמדתי כאשר רבי ומורי היה בכעס עלי, באפו של רבי ובזכות שתיקתי התקיימה בי התורה,

יח יחזקאל א, יד.

יט לפי פירוש מתנות כהונה במדרש קהלת רבה על הפסוק "אף חכמתי עמדה לי", עיי"ש.

כ תענית ד, א.

כא תהלים ד, ה.

כב תורה תמימה קהלת שם.

כג ראה תניא פ"ל, אגה"ק פ"ב.

כד כתובות קג, ב.

כה אבות פ"ב מ"ה.

כו ברכות ה, א.

כז אבות פ"ו מ"א.

דווקא בדרגת

העשיה

התחתונה,

במעשה המצוות
בגשמיות, מתגלה

רצון ה', ודווקא
בדרך של עשיה

כפיה

[כאשר האף-הכעס ישוב ויתהפך
לעצם הטוב]^{לכ}.

תיקון האף הוא להפוך אותו
לאף של קדושה, "ישוב אפך".

כאשר הופכים את תיבת אף
מתקבל פא, מילוי האות פ"א,

וזהו "אנכי הוי' אלהיך המעלך
מארץ מצרים הרחב פיך [בדברי

תורה] ואמלאהו [וואז 'פתח פיך
ויאירו דבריך']^{לג} – אמלא את

פיך היינו מילוי האות פא שעולה אנכי הוי'
אלהיך (ביטוי שנאמר רק כאן ובעשרת הדברות),

"אנכי מי שאנכי"^{לד} ("דלא אתדמיז בשום אות
וקוץ"^{לה}, ולכן נאמר "המעלך", ולא המוציאך

כמו בכל מקום, לשון עליה עד אין סוף ממש,
הרחב פיך ואמלאהו = אור אין סוף).

ריח של משיח

בהערה קצרה במאמר בלקוטי תורה,
נכתב שבירורי נגה הם על דרך "אריתי מורי

עם בשמי"^{לו}. כלומר, המור (מסממני הקטרת)
נעשה מדם חיה טמאה, ובפנימיות מבואר^{לז}

שהמור רומז לכך שעל ידי אתכפיא סטרא
אחרא נעשה ריח טוב שאין כמוהו. לענייננו,

המור רומז למרירות בלימוד, "תורה שלמדתי
באף", כדברי חז"ל^{לח} שהתלמיד היושב לפני

רבו צריך שיהיו שפתותיו "נוטפות מור" דהיינו
"מרירות מחמת אימה"^{לט}. וזהו "אריתי מורי",

מרירות ממה שרבי-מורי כועס עלי ומקיים "זרוק
מרה בתלמידים" (דרשה העולה יפה למסורת

יהודי תימן שהרב המלמד נקרא 'מורי'). המור

לכ ישעיה יב, א.

לג תהלים פא, י.

לד זהר ח"א קסז, ב (וראב"ע בראשית כז, יט). וראה זהר

ח"ג יא, א.

לה לקו"ת פ' פינחס פ, ב.

לו שיר השירים ה, א.

לז לקו"ת שיר השירים לב, א.

לח שבת ל, ב.

לט פירוש רש"י שם.

בלקוטי תורה^{כב} ענין "תורה
שלמדתי באף" בהקשר לפסוק

"כל הנקרא בשמי ולכבודי
בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"^{כט}:

דווקא בדרגת העשיה התחתונה
מתגלה המדרגה העליונה ביותר

של כתר עליון, "אף" לשון ריבוי,
כמו "לא זו אף זו", לרבות הארת

האצילות בעשיה דווקא, במעשה
המצוות בגשמיות שדווקא בו

מתגלה רצון ה', ודווקא בדרך של עשיה-כפיה.
ומבאר עוד: "תיבת אף בעצמו הוא לא

טוב, שהוא בחינת סט"א, ועם כל זה הוא
מרבח בחינה הרביעית היותר נעלה, והיינו ע"י

שמבררים את בחינת האף שבעשיה שזהו בירורי
נוגה ע"י קיום התורה ומצוות שע"ז ממשיכים

את בחי' כתר עליון... כי על ידי זה העול שמייגע
את עצמו מברר נפש הבהמית שמקליפת נגה

ושרש הניצוצים שנפלו בקליפת נגה הוא מעולם
התהו". כלומר, על ידי אף ויגיעה רבה מברר

את הניצוצות הקדושים מעולם התהו שנפלו
בעמקי הקליפות וכעת עולים להכלל במקורם

ומשם להמשיך אורות מרובים דתהו בתוך
כלים דתיקון (סוד ביאת המשיח, "אורות דתהו

בכלים דתיקון"^{לז}). קליפת נגה היא הממוצע בין
קדושה לטומאה, בחינת הכתר של הקליפות,

ועל ידי בירורי נגה זוכה להמשיך מכתר עליון
של הקדושה (כנ"ל שהתלמיד שרבו כועס עליו

זוכה להבין בין טמא לטהור).

ובמדרש^{לא} נאמר "חטאו באף... ולקו באף...
ומתנחמין באף, 'ואף גם זאת... לא מאסתים ולא

געלתים" – היינו שהאף עצמו יתהפך לטוב,
והוא מקור הנחמה והגאולה השלמה ככתוב

"אודך הוי' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני

כח פרשת בלק סח, ד, ביאור על ד"ה 'מי מנה עפר יעקב' (כמה מהביאורים לקמן הם מהמוסגר שם, הגהות הצ"צ).

כט ישעיה מג, ז.

ל שיחת כח ניסן תנש"א.

לא איכה רבה א, נד.

"תורה שלמדתי

באף" היינו תורה
הבאה מתוך
מעלת חוש הריח,
החש "שהנשמה
נהנית ממנו",
דהיינו לימוד תורה
לשמה, לעשות
נחת רוח

שייך בפרט להר המוריה
(שנקרא כך על שם המור^מ,
"אלך לי אל הר המור"^{מא}),
שמם יוצאת הוראה^{מב},
היינו התפשטות ריח המור
הטוב לכל ישראל ולעולם
כול^{מג}.

והנה הריח הוא החוש
של המשיח, "והריחו
ביראת ה'"^{מד}, "מורח
ודאין"^{מה}, ושייך למדת

"ארך אפים"^{מו} בי"ג מדות הרחמים שבכתר
(ובלשון הקבלה, סוד החוטמא, התלבשות
מלכות-משיח של עתיק בחוטמא דאריך דוקא,
ובעיקר בנחיר השמאלי שלו^{מז}). הריח הטוב
שמתגלה אצל המשיח הוא ריח המור, הריח הבא
מבירורי נגה, ועל ידי "תורה שלמדתי באף" אנו
מתקבלים ל"תורה חדשה"^{מח} של משיח.

מכל זה מתבקש לדרוש "תורה שלמדתי
באף" על חוש הריח באף-החושט! מתוך העיסוק
בחרון-אף שבעולם העשיה, בבירורי נגה, עולה
הריח הטוב באף.

האף שולט על הפה

בהמשך לזה יש לדרוש: "תורה שלמדתי
באף" היינו תורה הבאה מתוך מעלת חוש הריח,
החוש "שהנשמה נהנית ממנו"^{מט}, דהיינו לימוד
תורה לשמה, לעשות נחת רוח ("ריח ניחוח"),
עד לדרגה הגבוהה של "לשמה", לשם התורה,

לחבר את התורה שלמעלה בקודשא בריך הוא.
האף הוא מעל הפה, בסוד הביטוי "אף על פי
כן". כשם שבהיות המח מעל הלב אזי "מח שליט
על הלב"^נ, כך האף צריך לשלוט על הפה, דהיינו
חוש הריח הרוחני שולט על חושי הטעם והדבור
הגשמיים. ובענין לימוד התורה: אמנם צריך
ללמוד בפה, "חיים הם למוציאיהם בפה"^{נא}, וכן
הלימוד המובן ומוסבר הוא בחינת הפה (הלכה
בטעמה בחוש הטעם), אבל חוש הריח צריך
לשלוט ולנווט את הלימוד, בהתקשרות לתורה
למעלה מטעם ודעת. באולם בית המדרש העיקר
שיהיה ריח טוב, ריח של לימוד תורה לשמה.

ארך אפים

הוזכר כי האף שייך ל"ארך אפים". בפשט,
ארך אפים היינו סבלנות^{נב} (הקשורה למדת
הענוה, "והאיש משה עניו מאד", שפל וסבלן^{נג}),
ואם כן יש לדרוש "תורה שלמדתי באף" היינו
שלמדתי על ידי מדת ארך אפים של הרב שקיים
בי "לא הקפדן מלמד". בגמרא נאמר^{נד} כי כאשר
משה רבינו ראה את מדת ארך אפים נפל על
פניו, בהתפעלות ותמיהה שהקב"ה ארך אפים
אף לרשעים (למעלה ממה שעלה על דעת משה
תחילה), ובכך מעורר את הרשעים לעשות
תשובה, וכן הרב הנוהג בארך אפים מעורר את
התלמיד לעשות תשובה (הן על חטא ממש והן
על החטאה של אי-הבנה). במדת ארך אפים,
הרב שותק וממתין לתלמיד (כאילו אומר 'אני
מחכה לך'), הרב עושה בעצמו "חותם שוקע"
המזמין את התלמיד להתעורר ב"חותם בולט"
בתשובה אל ה'.

הקבלת הפירושים לעלית המלכות

את מגוון הפירושים ב"תורה שלמדתי באף"

מ בראשית רבה נה, ז.

מא שיר השירים ד, ו.

מב רש"י בראשית כב, ב.

מג כאשר ריח הקטרת מגיע ראשונה לריחו, מלשון ריח,
"מיריחו היו מריחים ריח פטום הקטרת" (תמיד פ"ג מ"ח).

מד ישעיה יא, ג.

מה סנהדרין צג, ב.

מו שמות לד, ו.

מז ראה לקוטי מוהר"ן תורה ב.

מח ויקרא רבה יג, ג.

מט ברכות מג, ב.

נ זהר ח"ג רכד, א. תניא פ"ב.

נא עירובין נד, א.

נב כמבואר בשכינה ביניהם, פרק 'ארך אפים'.

נג רש"י במדבר יב, ג.

נד סנהדרין קיא, א.

בכללות נבונים לא נמצאו בימי משה ("נבונים לא אשכח"^{נט}).

לפי שני הפירושים של הבינה, "אף" היינו מתוך קיום השבועה "אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע"^ס. בחיצוניות הבינה, מתוך "היה בעיניך כרשע" מגיע לכעס על עצמו כשאינו מבין. ובפנימיות בינה, הוא חש את גדולת ה' ורחמיו מתוך שפלות עצמו (שמצד עצמו הוא "כרשע"^{סא} וכל הטוב שבו הוא מתנת חנם מה'^{סב}), "מבין דבר [רחמי ה'] מתוך דבר [שפלות עצמו]" ואז זוכה לשמחה מתוך השפלות דווקא ("ויספו ענוים בהוי' שמחה"^{סג}).

עליה לכתר עליון: לבסוף, הפירושים המיוחדים בדרך דרוש וסוד, "תורה שלמדתי באף" בשייכות לחוש הריח של המשיח, מעל טעם ודעת (האף מעל הפה), ומדת ארך אפים – כל זה שייך לכתר בכלל ולדרגת עתיקא בפרט, והיינו מה ש"זעיר אנפין בעתיקא אחיד ותליא" עד שז"א ועתיקא כולא חד (וגם המלכות נכללת לאחר עלותה למקום הז"א). אז זוכים ל"תורת משיח", תורה דעתיקא^{סד} ממש.

בפרט, העליה לכתר היא בשתי דרגות – שלבים: ראשית, תיקון החוטמא (בז' תיקוני גלגלתא), היינו ענין חוש הריח. ושנית, מדת ארך אפים של הרב המעורר את התלמיד לעשות תשובה, שייך בפרט לבינה דרדל"א, בינה היא מקור התשובה (וכללות רדל"א הוא הצפיה לתענוג נעלם עתידי).

נט עירובין ק, ב.

ס נדה ל, ב. והתבאר באריכות בשיעור מוצאי כ"ב כסלו, נדפס בגליון נפלאות מקץ תשפ"ה.

סא וראה בשיעור הנ"ל הפירושים השונים בכ"ף הדמיון של "כרשע".

סב כמבואר היטב ב'פרק בעבודת ה'" (בספר לב לדעת), ביחוד השפלות הרחמים.

סג ישעיה כט, יט.

סד ראה לקוטי מוהר"ן מט, ז.

יש לכוון בפנימיות בהתאם לשלבים השונים של עליית המלכות הנוקבא (כאשר לומד התורה מזדהה כאן עם המלכות) בדרך הבאה:

ירידת המלכות: היסורים כדי ללמוד תורה היינו סוד ירידת המלכות לעולמות התחתונים בי"ע ("רגליה יורדות מות"^{נח}), על מנת ללמוד תורה (גם) לפי דעת התחתונים המרגישים את עצמם כ"יש ודבר נפרד בפני עצמו", ובכך לברר ניצוצות מבי"ע ולהחיות אותם (ניצוצות ששרשם באורות המדובים דתהו שנפלו ומתו בשבירת הכלים).

עליית המלכות למקומה: היגיעה הנדרשת בלימוד התורה היינו המאמץ הגדול של המלכות לעלות למקומה באצילות, להיות "זנב לאריות"^{נז} (האריות הם גדולי התורה, "עשה לך רב"^{נח} מובהק והיה 'זנב' שלו).

עליה לד"א: השתיקה בפני הרב הכועס עליך, היינו עליית המלכות לז"א, מקום המדות (כולל מדת הכעס של הרב, כעס לשם שמים, וז"א נקרא שמים, כלומר על מנת להעלות את התלמיד היודע (שתוק).

עליה לחיצוניות בינה: מה שאדם כועס על עצמו שאינו לומד תורה לשמה, היינו עליית הנוקבא לבינה אשר "מינה דינין מתעדין"^{נח}, וכאן היינו דין של בקורת והקפדה על עצמו, שאינו מבין כראוי מפני הישות שבו.

עליה לפנימיות בינה: אכן, הדינים שייכים לחיצוניות הבינה, אך כאשר זוכה לפנימיות בינה אזי נעשה "מבין דבר מתוך דבר", ואז מתפרש "תורה שלמדתי באף", בדרך הבנת דבר מתוך דבר, "לא זו אף זו", וכך זוכים לשמחה, פנימיות הבינה. אכן, משה רבינו זכה לבינה אבל

נה משלי ה, ח.

נו אבות פ"ד מט"ו.

נד אבות פ"א מ"ו.

נח זחר ח"ב קעה, ב.

הסיפור החסידי

רבי צבי בן הבעל שם טוב | התרופה לירידה רוחנית

רבי צבי, בנו של הבעל שם טוב, נולד בשנת תצ"ד, כארבע עשרה שנה לאחר אחרתו אדל. לאחר פטירת הבעל שם טוב, ובהתאם לצוואתו, החל להנהיג את עדת החסידים בהיותו כבן 26. כעבור שנה מסר את ההנהגה במפתיע למגיד ממעזריטש, בהכרזתו: היום בא אלי אבי הקדוש, והודיע לי כי הפמליה של מעלה עם משמשיה שהיו רגילים להיות אצלו, עברו לתלמיד הקדוש, מרנא ורבנא רבי בער'ניו בן רבי אברהם. על כן – אמר לי אבא – תמסור לו את הנשיאות במעמד כל ה'חבירי קדישא', והוא ישב על מקומי בראש השולחן וינהיג בתבונה את עדת החסידות. לאחר שירד מכס ההנהגה, התיישב רבי צבי בפינסק, בה ישבו בעיקר מתנגדים. ר' צבי לא הנהיג עדה כל חייו, ונהג כחסיד פשוט. מסורת קרלין מספרת כי היה נוהג לבקר את רבי אהרן הגדול בקרלין הסמוכה, באמרו שזו "יציאה ממצרים לארץ גושן". נפטר בז' בטבת תק"מ ונטמן בפינסק.

הוא לווה מגבירים אחרים – כיוון שלא יכל להשיב ריקם את פני הבאים אליו. בתחילה הללו לו בחפץ לב, כי הכירוהו לאדם עשיר. אך במשך הזמן ראו שאין בכוחו להחזיר הלוואותיו והפסיקו להלוות לו. הצטער מאוד רבי צבי הירש, כי כל חיותו היה צדקה וחסד, אך לא היה לו מה לעשות.

לאחר זמן הרגיש שנלקחו ממנו מדרגותיו, והחל לעשות חשבון הנפש אם יש בו דבר הצריך תיקון. נסע לתלמידי אביו, וכל אחד יעץ לו עצות כפי דרכו: אחד אמר לו לגמור בכל יום את התהילים, אחד לגרום דפי זוהר, והיו שמסרו לו ייחודים או תעניות. רבי צבי רשם כל עצה על פתק, כנהוג, וקיים את כולם, אך מדרגותיו לא שבו אליו בבהירות המוחין וצלילות הדעת כהרגלו. הצטער רבי צבי צער גדול, עד שזכר ברבי פנחס מקאריץ, שהיה מצעירי תלמידי אביו וחרף גדול. אולי ממנו תבוא העצה? היה זה סוף חודש אב, והוא גדול שרר. עמד רבי פנחס על יד החלון להתאווור, התעמק במחשבותיו, והנה מרכבה באה לקראת ביתו. תכף הכיר את מרכבתו של רבי צבי, שהיתה יפה מאוד כי נשארה לו מימי עשירותו. תכף רץ אליו רבי

הרה"ק רבי צבי הירש היה חתן הרה"צ ר' שמואל חסיד מפינסק ז"ל, שהיה עשיר ובעל נכסים. רבי צבי, שלא רצה לשמש כאדמו"ר, התיישב בפינסק בסמוך לחותנו וישב כל ימיו על התורה ועל העבודה. גם בצדקה וגמ"ח עסק, כי חותנו לא מנע ממנו מלהשתמש בכספו לכל ענייני צדקה וחסד, וכל תלמידי אביו הקדוש היו באים אצלו תמיד בשביל גמ"ח כי נודע בטוב ליבו. תלמידי הבעל שם טוב היו מופשטים מהגשמיות, והוא החזיק בהם בחפץ לב ונפש והיה אומר תמיד בענוותנות: המדרגות של אבי הקדוש אין לי, אך על כל פנים יש לי הזכות לתמוך בתלמידיו הקדושים.

אחרי פטירת חותנו התעסקו אנשים מאנשי שלומו של רבי צבי בנכסים, ועל ידי כך יכל להמשיך במעשי החסד שלו. אך במשך הזמן נתדלדלו הנכסים ואיש לא ידע מזה: העוסקים בנכסי הצדיק התביישו לגלות זאת, ורבי צבי עצמו לא התרעם באוזני שום בריה בעולם. המשיכו תלמידי הבעל שם טוב לבוא ולבקש ממנו הלוואות וצדקות, ואילו

פנה, הניחו שהבעיה היא פנימית. זוהי אמנם הנחה מתבקשת, בפרט לאור העובדה שרבי צבי לא פרסם את קשייו ברבים, אך היא הובילה את רבי צבי למבוי סתום. רבי פנחס מחזיר אותנו לעקרון חסידי חשוב – "המעשה הוא העיקר". מסופר על אדמו"ר הצמח צדק, שביום היריד יצא לבית הכנסת לתפילת שחרית ופגש ביהודי שבקש הלואה. ענה לו הצמח צדק, שאחר התפילה יכנס אליו ויקבל את ההלוואה. בהמשך דרכו חשב, שאולי היהודי צריך את הכסף עכשיו – חזר לביתו, לקח כסף, חיפש את הלווה עד שמצאו בשוק והלווה לו. כשחזר לבית הכנסת והתעטף בטלית נגלה אליו האדמו"ר הזקן בהקיק, לאחר תקופה שלא נגלה אליו, ואמר לו: "מי שמתקן מעשיו [נ"א: נותן צדקה] נעשים מוחו וליבו זכים אלף פעמים ככה", יותר מאשר על ידי תפילה ולימוד.

על פי החסידות, ללכת להתפלל כאשר יהודי אחר זקוק לעזרה זוהי ישות – תחושה שאני והרוחניות שלי חשובים יותר מהזולת. 'תקון מעשיו' כאן, הוא דוקא תקון כזה – שיש בו משום מאמץ המשנה "בטל רצונך מפני רצונו". כדי לחדד זאת, נעמיק מעט בביאור המשנה: בחלק הראשון של המשנה, "עשה רצונו כרצונך", זהו בטול חיצוני יחסית, בו האדם מתאמץ לרצות בענייני רוחניות ולא בענייני גשמיות. אך הסיפא, "בטל רצונך מפני רצונו", פירושה לבטל את אותו הרצון של "עשה רצונו כרצונך". הזיכרון הגדול שנעשה מכך, הוא אולי תשובה לתהייתו של רבי פנחס בסיפור שלנו: "איך בשר ודם מגיע כל כך גבוה?"

(שיעור ט אייר תשמ"ה, רמ"ח אותיות)

פנחס, התרגש וחיבקו מאוד, ואמר לו: אתה יודע מה בדיוק עכשיו חשבת? רבינו הבעש"ט – איך זה שהגיע למדרגותיו הקדושות? והחלטתי שלא היה זה בשר ודם רק מלאך משמיים שהתלבש בגוף. אבל פתאום הגעתם הנה, ונזכרתי כי לרבנו הקדוש היו אשה וילדים, הרי שהיה בשר ודם... וכעת אינני יכול להירגע, איך שייך שבשר ודם יגיע כל כך גבוה? ומיד אמר: רבי הערשיל הקדוש, אני צריך לנסוע בדחיפות לאיזה מקום. אולי תוכלו להלוות לי מרכבתכם?

אורו עיני רבי צבי, שזמן רב לא עשה איזה חסד, ואמר: בוודאי, בכבוד גדול! וציווה רבי פנחס לבניו שיראו שלא יחסר לרבי צבי כל טוב, ויכבדו אותו בכל כוחם עד שיחזור. והרה"ק מקאריין נסע לדרכו, וחלף כל חודש אלול וגם הימים הנוראים ולא ידעו לאן נעלם, כי חשבו שנסע רק לכמה ימים. כל החורף עבר, ובביתו כבר התחילו לדאוג – אך מעט לפני פסח הופיע שוב הצדיק מקאריין במרכבת רבי צבי, שהיתה מלאה בשקים עם מטבעות זהב. כי רבי פנחס נסע בכל רחבי המדינה לאסוף כסף עבור רבי צבי, נתן לו את השקים ואמר לו: זרקו את כל פתקי התיקונים שבכיסכם אל האש, כי אין בכם שום חיסרון חלילה. הא לכם כל הכסף שאספתי, שלמו את חובותיכם וחזרו לעסוק בגמ"ח ויחזרו לכם כל המדרגות שלכם. וכך הוה.

אמר על כך רבי צבי: פעם שאלתי את אבא, מדוע מטפל עצמו כל כך עם רבי פנחס? הלא הוא צעיר בשנים? וענה לי: בסופו של דבר תבין. כעת הבנתי...

(זכרונם לברכה)

מהי הדרך לזכך את המח והלב? מדוע נעלמו המדרגות? רבי צבי והצדיקים השונים אליהם

מענות ותשובות

שו"ת עם הרב

כלכלה יהודית

בעזרת ה' אנחנו מתחילים פעילות חדשה בנושאי כלכלה, שתקדם שקיפות, משא ומתן באמונה ושמירה על ממונם של ישראל. נשמח לברכת הרב.

מענה:

ברכה להצלחת הפעילות החדשה, שבזכותה יתקדש שם שמים ברבים ותרבה אהבת ישראל בעולם! תכלית החידוש של חנוכה היא להיות מן ה"מהדרין מן המהדרין", המעלים בקדש תמיד, "מוסיף והולך ואור". גם ב"נשאת ונתת באמונה" (להיות ישר בכל הקשור לעסקי ממונות) יש שלש מדות: (א) יושר בסיסי – לצאת ידי חובת ההלכה כו'. (ב) למעלה מזה, "מהדרין" – שידאג לממון של חברו כמו שהוא דואג לממונו ממש – "ואהבת לרעך כמוך" ממש". (ג), ועוד למעלה מזה, "מהדרין מן המהדרין" – שממון חברו יותר חשוב ויקר בעיניו גם מממונו הוא, והוא מוכן, בפשטות, ב'מודעות טבעית' של יהודי, לוותר על שלו, העיקר לא לגרום לשום הפסד לחברו ח"ו.

אמר רבי נחמן). שלמה המלך אמר "מחשבות בעצה תכון ובתחבולות עשה מלחמה" (משלי כ, חי. וראה במפרשים שם). מחשבות באות מהעבר (הנסיון בשטח עד עכשיו), עצה היא תפיסת נקודת ההוה (הזדמנות חדשה לפעולה), אך התחבולה רואה את הנולד בעתיד, ורק בעל תחבולה יכול לעשות מלחמה ולנצח.

המחשבות – הסקת מסקנות מנסיון העבר – באות ממח הבינה, העצה באה ממח הדעת (התקשרות להוה המתחדש בעצם), התחבולה היא "איזהו חכם הרואה את הנולד", מוחין דאבא (תפלין של ר"ת), אורא דא"י מחכים, גילוי ניצוץ משה-משיח, "מן המים [דחכמה] משיתהו". יוצא שצירוף הפסוק הוא הוי, צירוף הגבורה, "רוח עצה וגבורה" הנאמר במשיח. "עשה טוב" – עצה, "סור מרע ועשה[ו] טוב" (אתהפכא) – תחבולה.

מי יתן שכל החבר'ה (כן ירבו – "כי ברבים היו עמדי") ימשיכו ביתר עז ("החכמה תעז לחכם") להפיץ את האמת בטוב טעם ודעת מתוך אהבת ישראל ובטחון שעל ידי התמדה וחכמה – דיין נצח.

מענה לבקשת ברכה של הורים לבחורי ישיבה שהתגייסו

השבוע למסגרת חרדית בצבא:

שכל אנשי החיל – חילים בצבאות ה', חילי בית דוד – יצליחו למעלה מן המשוער לנצח את האויב ולקדש שם שמים ברבים וכך לקרב הרבה נפשות לאמונה הטהורה ולתורה הקדושה. שה' ישמרם וישפיע להם כל טוב סלה.

להשפיע על המציאות

המציאות שאנחנו רואים מול עינינו מקוממת מאד, אבל נראה שמאד קשה להשפיע על הציבור ש'משועבד' לתפיסות הקיימות. המצב די מייאש, ואולי עדיף פשוט להסתגר ולעסוק בתורה ותפלה וקצת ב'הפצות' ו'מבצעים' (גם מזה אני כמעט מתייאש...).

בפועל, הלב קורא לזעזוק מול העוולות ולקרוא לשינוי, והשכל אומר שאולי צריך לפעול בעניני ציבור באופן יותר מתקבל וחשיבה ארוכת טווח. איך נכון לעבוד?

מענה:

דבר ראשון – "אין שום יאוש בעולם כלל" – נטיה ליאוש באה מחוסר שכל טוב (כך

אֵלֵא יִכֹּחַ יוֹסֵף בְּבִתְּאִיק

הסכנה פה כפולה: עצמת הסחף כה גדולה, עד שברב המקרים אדם שנגזלע אליה לא מצליח לעמד כנגדה או להחליץ ממנה בכחות עצמו, ובדרך כלל מסתים הדבר באסון. אבל זהו החלק הקל, שכן שטפון משתיף לסוג הסכנות שיש בהן הטעיה. הגשם יורד לו הרחק, בהרים, בעוד המדבר הצחיח לא מראה שום אות סכנה. משום שאדמת המדבר אינה סופגת את מי הגשמים הזורמים אליה, מתגלגלים להם המים בערוצי הנחלים ונצברים לכמות הגונה, הגורמת להם לתפס תאוצה רבה. ההטעיה מתגלה לאדם שבשטח רק כאשר המים מגיחים בפעל, ללא התראה מקדמת, ואז הזמן שנותר לו להמלט – קצר ביותר.

אכן, מי שמתעדרן מראש בתחזית מזג האוויר יכול לצפות את בואו של השטפון ולהשמר ממנו. אדרבה, יש אנשים שהתחביב הגדול שלהם הוא להגיע למקום בו אמור להגיח השטפון ולהמתין לבואו במקום תצפית מאבטח.

המפגש בין יוסף לאחיו הוא אחד הארועים המרגשים ביותר בתורה. שיא המפגש הוא הדו־שיח בין יהודה ליוסף. בספרי הקבלה והחסידות מסביר פי מפגש זה הוא חבור בין **ספירת היסוד** ו**ספירת המלכות**, אבל לפני זה נצטרך לשמע כמה הקדמות...

כְּאֶשֶׁר יִסְרָאֵל

ראיתם פעם שטפון במדבר? מדבר באחת התופעות המרשימות ביותר, אבל גם המסכנות ביותר. אתה מהלך בתוך ערוץ נחל מיבש לגמרי, באזור מדברי, השמים בהירים כאלו מדבר באמצע הקיץ, ופתאום זה בא, ובגדול. זה מתחיל עם רעש הולך ומתגבר, שאחריו מגיעה זרימת מים שנגראית תמימה, ואז מגיח לפתע שטף מים אדיר שמתגלגל במהירות במורדות הנחל וסוחף עמו בעצמה רבה כל מה שנוקדה בדרך – סלעים, ענפי עצים ואפילו מכוניות וחלקי כביש.

לע"נ חיה שרה בת ר' משה ע"ה נכתב ע"י הרב שילה אופן.

אחת.

ביצד נהג יוסף עד אז? לכל ארץ הדרך, מהרגע בו מתיצבים האחים בפניו בפעם הראשונה, הוא מתאפק. הוא מתגעגע לאבא ולבנימין, אבל הוא ממתיך. יש לו חשבון נסתר שמביא אותו להתנכר. לבסוף, ברגע הנכון משחרר יוסף את המעצורים, וההתאפקות שלו הופכת לאפיק, לשטפון של בכי וגלוי לב.

לפחות – נקודת פליטה

הדבר הראשון שאני לומד מהמפגש הוא, שכל עוד הגיע הזמן הראוי – אפוק הוא דבר טוב ונכון. אבל ברגע שמגיע הרגע הנכון הופך האפוק למיתר, וזהו השלב בו צריך להפסיק להתאפק, לפרץ קדימה ולהתגלות. זו מדה מיוחדת ל"צדיק יסוד עולם". יוסף יורד למצרים, למקום הטמא בעולם, הוא נתון בעסקי הממלכה המצרית, ויחד עם זאת מחזיק את ראשו מעל המים. הוא לא שוכח לשם מה הוא שם. הירידה למקום החשך היא לצורך עליה. הצדיק יורד להאיר ולהשפיע במקומות הנמוכים, ורגע ההתגלות מבטא את רצונו זה.

הדבר השני שאני לומד מהמפגש ביניהם הוא נקודת השבר. מה שובר את יוסף, ה"צדיק יסוד עולם", וגורם לו להתגלות ולהשפיע? **השפלות** של יהודה. יהודה הוא ההפך הגמור של

התאורים ששמעתי מאותם אנשים די דומים: למרות הצפי, כאשר הגיח השטפון בעז – גם הם עמדו נפעמים ומפתעים מעצמת הגחית הזרם.

מאחורי דאפיק

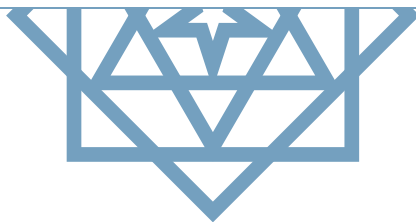
למה אני מספר לכם על שטפונות? משום שהעצמה בה הם מגיעים וההפתעה מכך מזכירות לי את הרגע בו יוסף הצדיק מסיר את הדמות המתנפחת מעל פניו ומתגלה לעיני אחיו בדמותו האמתית. למרות שאנו קוראים את הספור בכל שנה מרגש המתח הגדול בין יוסף והאחים ועצמת ההפתעה שבמפגש ביניהם מפתיעה אותנו מחדש באלו שמענו הרגע את הספור בפעם הראשונה.

מה גורם ליוסף לעצור את ההצגה ולהתגלות? כנראה הכנות והתקף בהם נאמרו דבריו של יהודה. יוסף מקשיב לארכיכות דבריו, מאזין ושומע, ואז הדברים חודרים ללב ונבבת אחת הוא נשבר. הבטוי המעניין בתורה לרגע בו נשבר יוסף הוא "ולא יכל יוסף להתאפק", וזו כבר התזכרת השנייה שלי לשטפונות המדבר בחרף. בתורה נקראים השטפונות בשם 'אפיקים', על שם ערוצי הנחלים בהם זורמים המים, והפרץ שלהם מזכיר את פרץ הבכי של יוסף במעמד ההתגלות. הגאולה וקבוצ הגלויות להם אנו מייחלים זהו דומים ל"אפיקים בנגב", בפתאומיות ונבבת-

יעֲשֶׂה זאת עם כָּל התִּקְוָה הנִדְרָשׁ.
כַּאֲשֶׁר מְתִינָב יְהוּדָה בְּפָנֵי יוֹסֵף
וְעוֹמֵד בְּפָנָיו הוּא עוֹשֶׂה זאת עם כָּל
הָעֲצָמוֹת שֶׁל בַּעַל תְּשׁוּבָה. מִצַּד עֲצָמוֹ
אוֹלֵי לֹא מִגִּיעַ לוֹ כָּלוּם. הוּא הָרִי אֶחָד
הָאֲשָׁמִים הָעֶקְרִיִּים בְּמִכִּירְתּוֹ שֶׁל אַחִיו
לִישְׁמַעֲאֵלִים, אֲבֵל הַצֶּדֶק לְהַחְזִיר אֶת
בְּנִימִין חַי לֵאבָא וְהַעֲרִבּוֹת שְׁלָקָח עַל
עֲצָמוֹ מִעֲמִידִים אוֹתוֹ עִם כָּל הַתִּקְוָה.
נִקְדַּת הַשְּׁפָלוּת שֶׁל בַּעַל הַתְּשׁוּבָה
סוֹדֶקֶת אֶת חוֹמוֹת הָאִפּוֹק שֶׁל הַצֶּדִּיק
וְגוֹרֶמֶת לוֹ לְהַשְׁפִּיעַ שְׁפַע רַב.

שְׁנִיזָה לְשְׁפָלוּת וְתִקְוָה שֶׁל תְּשׁוּבָה!
שֶׁבֶת שְׁלוֹם וּמְבָרָךְ!
נ?

אַחִיו. יוֹסֵף יָפָה תֹּאֵר וְיָפָה מַרְאֶה, גַּם
בְּמַעֲשָׁיו. לְכָל מְקוֹם שֶׁמִּגִּיעַ הוּא מִיד
מִכְתָּר כִּי "אִישׁ מִצְּלִיחַ" שֶׁכֵּלֵם מַעֲרִיצִים,
גַּם בְּבִית הַסֵּהר. בְּנִסְיוֹנוֹת הָעוֹבְרִים עָלָיו
הוּא עוֹמֵד בְּכַבּוֹד וּמִקְדָּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם.
וְיְהוּדָה? כַּחוֹ הַגָּדוֹל הוּא דוֹקָא בִּיכְלֵת
שְׁלוֹ לְהוֹדוֹת. לְהוֹדוֹת בְּאַמֶּת, לְהוֹדוֹת
עַל טְעוּיוֹת. מוֹל כָּלֵם, גַּם כְּשִׁיכוֹל הָיָה
לְהַעֲלִים אֶת הַרְאִיוֹת, הוּא בּוֹחֵר לְהוֹדוֹת
בְּפָנֵי תָמָר כִּלְתּוֹ וְלוֹמֵר בְּרַבִּים "צִדְקָה
מִמֶּנִּי". לְיְהוּדָה יֵשׁ שְׁפָלוּת לֹא שֶׁל
צִדִּיקִים אֲלֵא שֶׁל **בַּעֲלֵי תְשׁוּבָה**, שֶׁל מִי
שֶׁנִּכְשֵׁל וְנָפַל. הוּא יוֹדֵעַ אִיךָ לִפְלֹל וְלָכוֹן
הוּא גַּם יוֹדֵעַ לָקוּם מִהַנִּפְלָה. וְעוֹד דִּבֶּר:
הוּא אוֹלֵי לֹא חוֹשֵׁב שֶׁמִּגִּיעַ לוֹ מִשְׁהוֹ,
אֲבֵל כַּאֲשֶׁר הוּא דוֹרֵשׁ אֶת הַצֶּדֶק הוּא

חדש

ה' טבת

חג הספרים

הנחות ומבצעים על ספרי הרב גינזבורג שליט"א ח"י זאת
חנוכה" עוד עשרה בטבת - פרטים באתר או בטלפון

pnimi.org.il
058-672-9270

כעס? לחץ? עצבים?

בספר יצירה יש 'חוש' לכל אחד מחודשי השנה, ולחודש טבת חוש מיוחד – 'חוש הרוגז' (או 'חוש הכעס'). בפשטות, כעס הוא תכונה שלילית, המזיקה לאדם ולכל סובביו והופכת את החיים לגיהנום, אבל בחודש טבת צריכים ללמוד כיצד לנצל בקדושה את 'חוש הרוגז', ומתוך גם להמנע מההופעות השליליות שלו.

יהודי ירא-שמים מקיים בעצמו "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע". הוא אכפתי מאד ביחס לרצון ה'. הוא נזהר מאד מכל פגיעה בזולת, ברגש או בגוף ובממון. הוא דואג ששום דבר לא יפגע בקשר שלו עם ה' ולכן הוא מדקדק בחומרות והידורים עד כדי עצבנות... אמנם, כשהכל בא מתוך יראת-שמים פנימית, שכל כולה רגישות לה', לאדם ולעולם – בכל המתיחות הזו מורגשות האהבה והשמחה בקשר עם ה'.

בעולם שלנו כולם מחפשים אהבה, והיראה פחות פופולארית, אבל כשמנתחים לעומק את העולם של היראה מוצאים עולם מגוון, רגיש וגם מרגש, שמחדיר עומק חדש בלימוד התורה וקיום המצוות. ה'התיידדות' עם היראה ואפילו עם הרוגז מאפשרת לאדם להפיק את המיטב גם ממצבים קשים בחיים.

שני השיעורים בגליון השבוע עוסקים בכך, מתוך עיון והתבוננות בסוגיות בגמרא: בשיעור הראשון לימוד סוגית התורה והיראה, החושף גווני יראה רבים שמשתקפים בתורה, ובשיעור השני העמקה במאמר חז"ל על "תורה שלמדתי באף".

מעוניין להפיץ את עלון נפלאות במקום מגוריך?

שלח דוא"ל ל: itiel@pnimi.org.il או התקשר 052-4295164

רוצה להצטרף לתפוצת המייל שלנו ולקבל את כל ההודעות והשיעורים?

שלח דוא"ל: itiel@pnimi.org.il

רוצה לשמוע את שיעורי וניגוני הרב? התקשר לפנימי-פון:

079-9211452 או 02-5434297 – המספר פתוח לניידים כשרים

ג	ל	ע	י	נ	י
ו	א	ב	י	ט	ה
נ	פ	ל	א	ו	ת
מ	ת	ו	ר	ת	ד